

**Jaarverslag 2021
Commissie van Toezicht
bij het Penitentiair Complex van Brugge**

Jaarverslag 2021 Commissie van Toezicht bij het Penitentiair Complex van Brugge

Inhoudstafel

0	Inleiding	3
1	De Commissie van Toezicht	3
1.1	Samenstelling	3
1.2	Werking	4
1.3	Aandachtspunten en bezorgdheden betreffende de werking	7
1.4	Cijfermatig verslag over 2021	10
2	Het Penitentiair Complex Brugge (PCB)	12
2.1	De inrichting	12
2.2	De gevangenisbevolking	13
2.3	Het personeel	13
3	Het toezicht	14
3.1	Voornaamste vaststellingen van de Commissie van Toezicht	14
3.2	Transversaal thema van het jaar 2021: Infrastructuur	23
4	Het beklagrecht	24
4.1	Samenstelling	24
4.2	Werking	25
4.3	Aandachtspunten & bezorgdheden	26
4.4	Cijfermatig overzicht van 2021	27
5	De medische zorg	28
6	De strafcellen	31
6.1	Het rapport van de werkgroep Strafcellen	32
6.2	Gesprek met de directie	34
6.3	Aandachtspunten en aanbevelingen	35
7	Belangrijkste besluiten en aanbevelingen	36
8	Belangrijkste uitdagingen en werkdomeinen voor de Commissie van Toezicht in 2022	39
9	Bij wijze van besluit	40

0 Inleiding

0.1 Ter uitvoering van artikel 26 § 2, 4° van de Basiswet van 2 januari 2005 betreffende het gevangeniswezen en de rechtspositie van de gedetineerden heeft de Commissie van Toezicht bij het Penitentiair Complex van Brugge (PCB) een verslag opgesteld betreffende de gevangenis, de bejegening van de gedetineerden en de naleving van de hen betreffende voorschriften in haar tweede volledige werkingsjaar 2021.

0.2 Dit is het Jaarverslag van de Commissie van Toezicht Brugge, niet dat van het Penitentiair Complex Brugge. Het bevat dus enkel cijfermateriaal dat direct betrekking heeft op de Commissie of een bijzondere relevantie heeft voor de werking van de Commissie. Voor verder cijfermateriaal over de Brugse gevangenis moet de Commissie verwijzen naar de penitentiaire instelling zelf of naar het Directoraat-Generaal Penitentiaire Inrichtingen (DG EPI), en daarbij vaststellen dat het gezochte cijfermateriaal (zie hieronder paragraaf 7.8) weinig of niet toegankelijk beschikbaar is.

0.3 Dit Jaarverslag bevat niet alleen de nieuwe bevindingen van het jaar 2021. Veel van wat erin opgenomen is kwam ook al aan bod in het Jaarverslag 2020. Het illustreert hoe hardnekkig de problemen zijn waar de Brugse gevangenis mee te kampen heeft.

0.4 Voor de ordening van dit Jaarverslag is gebruik gemaakt van de door de CTRG voorgestelde structurering. Aan dat raamwerk zijn twee hoofdstukken toegevoegd die elk dieper op één aspect ingaan. Het ene (zie hoofdstuk 5) bespreekt de Medische zorg in de Brugse gevangenis, die immers de enige gevangenis in Vlaanderen met een Medische Boeg is. Het andere (zie hoofdstuk 6) gaat in op de strafcellen in de gevangenis.

0.5 Om begripsverwarring te vermijden hanteren we hier de term 'grief' wanneer het gaat om een klacht die een gedetineerde richt aan de Commissie van Toezicht. De term 'klacht' wordt voorbehouden voor klachten die ingediend worden bij de Klachtencommissie.

0.5 Waar sprake is van 'gedetineerden' worden daar ook de geïnterneerden onder begrepen. Wanneer het gaat om 'de Commissie' wordt daar de Commissie van Toezicht Brugge mee bedoeld.

1 De Commissie van Toezicht

1.1 Samenstelling

1.1.1 De Commissie van Toezicht Brugge bestond eind 2021 uit:
Francis Decoster, voorzitter
Didier Finet, ondervoorzitter
Lieven Allaert
Piet Baes
Dominique Bekemans
Marc Berkens
Kasper Blomme
Frank Bossant
Hans De Vliegheer

Maxim De Wachter
Carine D'hondt
Louise Gheysens
Kaat Lewyllie
Catherine Ruys
Martine Valcke
Lowiese Vanassche
Marlyse Vandevelde
Bea Verlé

secretaris: Lodewijk Langelet

1.1.2 Bij de aanvang van het werkjaar 2021 telde de Commissie 16 leden na het eerder ontslag van twee leden. Op vraag van de Commissie besliste de Centrale Toezichtsraad voor het Gevangeniswezen (hierna: CTRG) op 19 augustus om de Commissie aan te vullen tot haar oorspronkelijk voorziene omvang, zijnde 18 leden. Mevrouw Louise Gheysens werd aangesteld met ingang van 1 september, mevrouw Carine D'hondt met ingang van 1 oktober.

1.2 Werking

1.2.1 De discussie met de CTRG over volgende twee punten in het **Huishoudelijk Reglement** (zie het Jaarverslag 2020 van de Commissie van Toezicht Brugge) raakte opgelost door twee principiële beslissingen van de CTRG:

- De CTRG maakte het voor de grotere Commissies van Toezicht mogelijk om steeds met twee maandcommissarissen tegelijk te werken. Dit was van in den beginne een hoeksteen van de werking van de Brugse Commissie.
- Met een (reeds in het Jaarverslag 2020 van de CTRG aangekondigde) aanpassing van de Deontologische Code maakte de CTRG de communicatie met de buitenwereld over stellingnames of beslissingen van de Commissie tot een gezamenlijke bevoegdheid van de Commissie van Toezicht en de CTRG. Het nieuwe artikel 13 stelt dat de communicatie gebeurt "door het Bureau en/of de Commissie na overleg, volgens het geval, hetzij met het Bureau, hetzij met de betrokken commissie".

1.2.2 De Commissie **vergaderde maandelijks**, in principe op de vierde dinsdag. In de periodes dat corona (en de aanwezigheid ervan in de Brugse gevangenis) het noodzaakte, vond het maandoverleg plaats als televergadering. Dat was helaas het geval in acht van de twaalf maanden. Slechts van juli tot oktober kon ter plaatse in het Penitentiair Complex Brugge (PCB) bijeengekomen worden.

1.2.3 Op geen enkel moment onderbrak de Commissie de aanwezigheid van haar **maandcommissarissen** binnen het PCB. In de periodes met het grootste besmettingsgevaar werd die aanwezigheid wel beperkt tot het wekelijks ledigen van de brievenbussen en vonden geen individuele gesprekken met gedetineerden plaats.

1.2.4 De aanpak bleef voor de rest onveranderd. De Commissie capteert de grieven, bezorgdheden en suggesties van de gedetineerden in de eerste plaats via de **twaalf brievenbussen** die verspreid over het PCB hangen en door de maandcommissarissen

wekelijks leeggemaakt worden. De spreiding van deze brievenbussen moet alle gedetineerden in staat stellen hun grief aan de Commissie over te maken. In de loop van het jaar ging de Commissie ertoe over om op elke brievenbus telkens de datum aan te geven wanneer de bus voor het laatst geleegd werd.

1.2.5 Daarnaast verwerkte de Commissie ook een aantal grieven die de CTRG **telefonisch** ontving van gedetineerden of hun familie en telkens meteen via mail doorgaf aan de Commissie. In de periodes van noodgedwongen minimale aanwezigheid van de maandcommissarissen binnen het PCB vormde deze mogelijkheid om grieven telefonisch via de CTRG te melden een belangrijk bijkomend communicatiekanaal tussen gedetineerden en de Commissie. Familieleden of partners van gedetineerden contacteerden de Commissie ook rechtstreeks via haar algemeen mailadres. Ook via de aalmoezeniers en andere vertrouwenspersonen en het Justitieel Welzijnswerk ontving de Commissie grieven.

1.2.6 Een belangrijke bron van informatie over wat bij de gedetineerden leeft zijn de vergaderingen van het **Overlegorgaan** dat bij elke afdeling in het PCB bestaat. De directie treedt daar in gesprek met een afvaardiging van de gedetineerden. De Commissie doet een ernstige inspanning om alle vergaderingen van de Overlegorganen bij te wonen, al ligt dit omwille van het aantal vergaderingen - de vergaderingen bij de afdeling Mannen 1 worden bovendien opgesplitst naar gelang van de soort materies - niet steeds voor de hand. De vertegenwoordiger van de Commissie neemt steeds enkel als waarnemer, niet als actief deelnemer deel.

1.2.7 De Commissie was zich van meet af aan bewust van het gevaar dat haar activiteiten volledig gestuurd zouden worden door de individuele grieven van gedetineerden die ze schriftelijk, telefonisch of mondeling ontvangt. Veel van die grieven hebben immers betrekking op de individuele situatie en problemen van gedetineerden zonder daarom te wijzen op structureel fout lopende toestanden. Om dit risico te verkleinen besliste de Commissie binnen haar schoot een paar **werkgroepen** op te richten om welbepaalde materies op een grondiger en systematischer wijze te onderzoeken.

- Een eerste werkgroep spitste zich toe op de strafcellen en kon zijn werkzaamheden nog in 2021 afronden. Zie verder onder hoofdstuk 6.

- Twee andere werkgroepen richten hun aandacht op activiteiten die de Commissie door het grote aantal grieven al langer als ergerniswekkend voor de gedetineerden ervaren heeft: enerzijds de catering (gebrekkige werking van de keuken, kwaliteit, kwantiteit en variatie van de voeding, dieetvoeding,...), en anderzijds het kantine-aanbod, dat is het aanbod van food en non-food die de gedetineerden zich tegen betaling kunnen aanschaffen (aanbod, prijzen, correcte facturatie,...). Beide werkgroepen konden hun werking slechts bescheiden opstarten in 2021 en hebben nog veel werk voor de boeg. De opstart van beide werkgroepen werd uiteraard ook bemoeilijkt door de coronabeperkingen.

- Een vierde werkgroep wil de hele werking van de Commissie tegen het licht houden op zoek naar een verhoging van haar efficiëntie en haar effectiviteit. Dat heeft dan zowel betrekking op de manier waarop zij grieven van gevangenen capteert en inhoudelijk behandelt als op de administratieve (en door vrijwilligers te realiseren!) onderbouwing die dat allemaal beheersbaar moet houden.

1.2.8 Verscheidene commissieleden volgden de door de CTRG georganiseerde opleiding **Bemiddelen**. De Commissie nam evenwel aan geen enkele formele bemiddelingsprocedure

binnen het PCB deel. De commissieleden die de opleiding volgden waardeerden de kwaliteit van de opleiding, die twee dagdelen in beslag nam. Maar zij geven tegelijk aan dat een opleiding van die beperkte omvang mensen die terzake geen vooropleiding genoten onmogelijk voldoende kan vormen en wapenen om op te treden als bemiddelaar in een gevangeniscontext.

1.2.9 De Commissie hield zich het voorbije jaar aan de **spelregels voor het al dan niet behandelen van grieven** die ze het jaar voordien vastgelegd had (zie Jaarverslag 2020 onder punt 1.2.6). Zij voegde er nog één aan toe: wanneer grieven ingediend worden door familie of vrienden van een gedetineerde, onderzoekt de Commissie de grief, maar bezorgt zij haar antwoord niet aan de vraagsteller, die immers geen direct betrokken partij is, maar aan de betrokken gedetineerde.

1.2.10 Het contact tussen de Commissie en het **inrichtingshoofd** verloopt deels via deelname van deze laatste (of haar vervanger) aan een deel van de maandvergadering. Het inrichtingshoofd overloopt standaard een aantal vaste punten (corona en de gevolgen ervan voor de gevangenisbevolking, overbevolking, personeelsbezetting, bezetting van de strafcellen, zelfmoorden en pogingen tot, stand van en vooruitzichten inzake werken binnen de gevangenis,...) en beantwoordt alle vragen die de commissieleden haar voorleggen. Daarnaast zijn er occasioneel gesprekken en vrij intens mailverkeer tussen het inrichtingshoofd en de commissievoorzitter. Op voorstel van de Commissie vond in 2021 voor het eerst een gesprek plaats tussen de voltallige directieploeg en een afvaardiging van de Commissie naar aanleiding van en met betrekking tot het vorige Jaarverslag.

1.2.11 Ook in 2021 maakte corona korte metten met het goede voornemen van de Commissie om geregeld **in gesprek te gaan met andere stakeholders** (aalmoezeniers en moreel consultants, artsen, beleidscoördinator hulp- en dienstverlening aan gedetineerden, Justitieel Welzijnswerk,...). De Commissie ervaart dit als een ernstig tekort, en hoopt die draad asap weer op te kunnen nemen.

1.2.12 Dezelfde vaststelling geldt voor de **bekendmaking van de Commissie** bij de gevangenisbevolking. Ook hier was corona een geduchte spelbreker.

1.2.13 Het PCB Brugge is een gevangenis met militante syndicale aanwezigheid en activiteit. De stem van het personeel en zijn vertegenwoordigers weegt er zwaar door in de organisatie van het dagelijkse leven. De Commissie vond het daarom aangewezen om, voor het eerst in de geschiedenis van de huidige en de vorige Commissie, contact te zoeken met de **personeelsvertegenwoordiging**, die positief reageerde op de uitnodiging tot gesprek. Dit gesprek was niet bedoeld om concrete pijnpunten te bespreken, wel om de basis te leggen voor makkelijker contact wanneer dit nodig zou blijken. Het gesprek vond plaats op 26 oktober, in aanwezigheid van de directie. Het bood de Commissie de gelegenheid haar werking voor te stellen, met bijzondere aandacht voor de veelvuldige verwarring die bij gedetineerden én personeel heerst over de respectieve rollen van de Commissie van Toezicht en de Klachtencommissie. Het gesprek verliep in een positieve sfeer, het bood de Commissie ook de gelegenheid om te wijzen op drie belangrijke aandachtspunten met betrekking tot het personeel:

- de strijd van de Commissie tegen alle vormen van racistisch en/of discriminatoir gedrag bij (een kleine minderheid van) het personeel;
- het absolute recht van gedetineerden om in alle discretie de Commissie te contacteren met hun grieven en vragen;

- haar bezorgdheid over de gevolgen van veelvuldig staken voor de rechten van de gedetineerden. De Commissie beklemtoonde dat het haar plicht is te wijzen op die gevolgen bij extreem gebruik van het stakingsrecht.

Wat dit laatste betreft dient melding gemaakt van een incident dat zich voordeed aan de vooravond van de zomervakantie. De Commissie protesteerde toen, in samenspraak met de CTRG, met een persmededeling tegen de door de vakbonden aangekondigde staking net op de dagen waarop de tweede coronavaccinatie van de gedetineerden voorzien was. De Commissie vond het niet kunnen dat de aangekondigde syndicale actie de gezondheid van de gedetineerden op zo'n precair moment in het gedrang bracht. Het was de eerste, en voorlopig enige, keer dat de Brugse Commissie zich tot de pers wendde.

1.2.14 De goede verstandhouding tussen gevangenisdirectie en Commissie kan ook op andere manieren vruchtbaar blijken. Zo werkte de Commissie op uitnodiging van de directie mee aan de voorbereiding van een nieuwe **onthaalbrochure** voor de gedetineerden van de Afdeling voor kortgestraften. De Commissie heeft zich daar graag voor laten inschakelen.

1.2.15 De drie effectieve leden van de **Klachtencommissie** maken deel uit van de Commissie van Toezicht en wonen dus ook de maandvergaderingen bij, maar zij treden nooit op als maandcommissaris. De plaatsvervangende leden van de Klachtencommissie daarentegen zijn wel opgenomen in de beurtrol voor het maandcommissariaat. De gedetineerden kunnen hun klachten voor de Klachtencommissie kwijt in de bievenbus van de Commissie van Toezicht. De maandcommissarissen staan in voor het doorsturen ervan naar de CTRG, die ze op haar beurt bezorgt aan de leden van de Klachtencommissie. Maandcommissarissen kunnen, als zij dat nuttig achten, ervoor kiezen om een voor de Klachtencommissie bestemde klacht meteen toch al namens de Commissie van Toezicht in behandeling te nemen wanneer zij sterk vermoeden dat de Klachtencommissie de klacht onontvankelijk zal verklaren. Maar dat ontslaat hen niet van de verplichting om ook die klacht voor verdere afhandeling te bezorgen aan de Klachtencommissie.

1.3 Aandachtspunten en bezorgdheden betreffende de werking

1.3.1 De Basiswet betreffende het Gevangeniswezen garandeert expliciet de **discretie van de contacten tussen een gedetineerde en de Commissie van Toezicht**. In de gevangenis van Brugge verloopt het eerste contact tussen de gedetineerde en de Commissie doorgaans schriftelijk via een brief of vraag om een onderhoud die de gedetineerde post in één der voor de Commissie van Toezicht bestemde brievenbussen. Vrije en discrete toegang van elke gedetineerde tot één van die twaalf brievenbussen is dus essentieel voor het garanderen van de discretie van het contact tussen de gedetineerde en de Commissie.

De Commissie ervaart dat dit niet probleemloos verloopt. Van zowel gedetineerden als hun vertrouwenspersonen vangt zij soms signalen op dat gedetineerden er door bewakend personeel wel eens op aangesproken worden wanneer zij een klacht of grief in een commissie-brievenbus gedeponneerd hebben. De Commissie vond hiervoor geen bewijzen. Maar of die aantijgingen kloppen of niet, feit is dat verhalen in dit verband de ronde doen bij de gevangenisbevolking, waardoor de vrees voor represailles na het indienen van een grief of klacht terdege leeft bij gedetineerden. Zij vermoedt dat deze vrees gedetineerden ervan weerhoudt om een grief of klacht in te dienen. Dat verscheidene brievenbussen op plaatsen hangen waar vlakbij voortdurend bewakend personeel aanwezig is en toekijken kan, helpt niet.

De Commissie vond nog geen werkbare oplossing voor deze kwestie. De Brugse gevangenis is decentraal gebouwd, in de vorm van een kruis met daarop kamvormige armen die elk, op twee verdiepingen, telkens een sectie huisvesten. De brievenbussen op minder zichtbare plaatsen hangen en daarbij toch garanderen dat elke gedetineerde erbij kan, zou alleen mogelijk zijn door een grote uitbreiding van het aantal brievenbussen. Maar dat maakt het steeds minder haalbaar voor de maandcommissarissen.

De Commissie overwoog opnieuw ernstig, zoals in het Jaarverslag 2020 aangekondigd, de mogelijkheid om het systeem met de brievenbussen aan te vullen met zitdagen van de maandcommissarissen ter plaatse in de afdelingen. Maar uiteindelijk besliste zij af te zien van deze piste. Want vooreerst lossen zitdagen het probleem van de zichtbaarheid niet op. Een gedetineerde die naar de zitdag gaat of vraagt om naar de zitdag te kunnen gaan springt nog meer in het oog dan een gedetineerde die een brief in de commissiebrievenbus stopt. Maar bovendien maakt de decentrale structuur van de Brugse gevangenis de regelmatige organisatie van zitdagen zo goed als onmogelijk. Eigenlijk bestaat het PCBrugge uit drie gevangenissen: een vrouwengevangenis en twee mannengevangenissen, de ene voor langgestraften en de andere voor kortgestraften en arrestanten. En dan zijn er ook nog de Medische boeg, de Drugsvrije afdeling en de afdeling Beperkte Detentie. Eén zitdag organiseren betekent dat je voor elk van die fysisch geheel los van elkaar staande afdelingen een zitdag moet organiseren. En binnen één fysisch sterk gespreide afdeling zoals die van de langgestrafte mannen, waar gedetineerden niet vrij kunnen rondlopen, een zitdag voorzien ligt ook al niet voor de hand.

De Commissie bezint zich verder over mogelijkheden om de discretie van haar contacten met gedetineerden te optimaliseren, maar vindt voorlopig geen betere oplossingen. Het probleem verhelpen dat de mensen die in een strafcel zitten helemaal geen toegang hebben tot een brievenbus van de Commissie, zal al een eerste stapje vooruit zijn.

1.3.2 Kan dan misschien de **telefonische bereikbaarheid** beter? In de periode dat de gevangenissen door corona ook voor de maandcommissarissen weinig of niet toegankelijk waren, konden gedetineerden zich met hun grief telefonisch wenden tot de CTRG, die ze doorgaf aan de Commissies. Omwille van de taakbelasting nam de CTRG die rol na afloop van de lockdown niet verder op. De Commissie dacht, in samenspraak met de CTRG, na over de mogelijkheid om ook buiten lockdownperiode zelf een vorm van telefonisch onthaal op poten te zetten. Maar uiteindelijk moest zij van deze piste afzien, gelet op de steeds verder oplopende taakbelasting voor de maandcommissarissen waarmee die telefonische permanentie noodzakelijkerwijs gepaard zou gaan.

1.3.3 De wetgever heeft geen tussenschotten voorzien **tussen de Commissies van Toezicht en de Klachtencommissies**. De Klachtencommissie is zelfs samengesteld uit leden van de Commissie van Toezicht. Maar een Klachtencommissie heeft wel een fundamenteel andere doelstelling dan een Commissie van Toezicht. Een Commissie van Toezicht houdt toezicht, signaleert en bemiddelt, een Klachtencommissie maakt beroep tegen directiebeslissingen mogelijk en kan die zelfs vernietigen.

Noch de gedetineerden noch een groot deel van het gevangenis personeel is zich bewust van dit fundamentele verschil tussen beide. Dat vergemakkelijkt het werk van de Commissie van Toezicht niet en is verantwoordelijk voor een grotendeels foute perceptie van de Commissie.

Wat dat laatste betreft stellen we vast dat de negatieve perceptie die het personeel kan hebben van de Klachtencommissie - deze commissie kan immers directiebeslissingen

vernietigen die gebaseerd zijn op rapporten van het bewakingspersoneel - afstraalt op de Commissie van Toezicht.

En de maandcommissarissen, die ook de aan de Klachtencommissie gerichte klachten ontvangen en doorsturen, weten zich niet altijd goed raad met klachten waarvan zij stellig kunnen voorspellen dat de Klachtencommissie ze onontvankelijk zal verklaren. In dat geval kunnen zij ervoor kiezen om een voor de Klachtencommissie bestemde klacht meteen toch al namens de Commissie van Toezicht in behandeling te nemen (maar die grief ondertussen ook voor verdere afhandeling bezorgen aan CTRG en Klachtencommissie, zoals van hen verwacht wordt). Maar dit betekent wel dat dezelfde klacht gelijktijdig door twee aparte instanties parallel behandeld wordt.

En wat doe je met klachten die een gedetineerde gelijktijdig aan zowel de Commissie van Toezicht als de Klachtencommissie richt, zoals de Brugse Commissie ook meemaakt? De Commissie heeft de beleidslijn ontwikkeld om in dat geval de klager te informeren dat een klacht slechts door één instantie tegelijk behandeld kan worden en dat zij dus niet tussenkomt omdat de klacht al voorligt bij de Klachtencommissie. Maar het blijft een ongemakkelijke combinatie, die dan ook zeer goeie communicatie en afstemming tussen Klachtencommissie en Commissie van Toezicht vereist.

Hoe ver kunnen de maandcommissarissen bijvoorbeeld gaan bij een verzoek om een voor de Klachtencommissie bestemde klacht nader te laten toelichten door de gedetineerde, of om die in het Nederlands te vertalen? En kan de maandcommissaris ingaan op een verzoek van de CTRG of de Klachtencommissie om de gedetineerde te laten bevestigen dat hij/zij afziet van een eerder ingediende klacht? En welke is de rol van de maandcommissarissen bij de opvolging van de uitvoering van een vernietigingsbeslissing?

Hoe dan ook ligt hier een belangrijke verantwoordelijkheid bij zowel de CTRG als de lokale Commissie van Toezicht en Klachtencommissie om na te denken over een meer geïntegreerde communicatie richting zowel gedetineerden als personeel over de respectieve rollen van beide instanties.

1.3.4 Het wordt steeds moeilijker om de **taakbelasting van de commissieleden** te beheersen. In een gevangenis waar de Commissie het voorbije jaar driehonderd grieven (waarvan een groot aantal betrekking hadden op meerdere pijnpunten) te verwerken kreeg, is dat niet vanzelfsprekend. De vrijwilligers die zich kandidaat stelden voor de Commissie kozen voor maatschappelijke dienstverlening, niet voor administratief werk. Toch moet elke maandcommissaris noodgedwongen flink wat tijd inruimen voor administratieve opvolging, zoniet loopt de behandeling van de grieven hopeloos in het honderd.

Informatica moet hier ondersteuning bieden. Doch het duurde tot diep in 2021 voor het door de CTRG in het vooruitzicht gestelde Sharepoint-platform gedeeltelijk in gebruik genomen kon worden. Ook nu nog blijft het onduidelijk in welke mate dit platform tegemoet zal komen aan de noden van Commissie en haar leden. En misschien even belangrijk: ... in welke mate dit platform handig bruikbaar zal blijken voor commissieleden waarvan sommigen zichzelf omschrijven als digibeten.

Een belangrijk onderdeel van de administratieve ondersteuning vormt een performant registratiesysteem voor de grieven. Omdat het in de Sharepoint ingebouwde registratiesysteem op het eerste gezicht tekortschoot, werkte een binnen de Brugse Commissie opgerichte adhoc-werkgroep een voorstel van aangepaste registratie uit dat zij de CTRG naar het jaareinde toe voor verdere implementatie aanbood. De Commissie hoopt stellig dat de CTRG hier in 2022 verder mee aan de slag zal kunnen.

1.4 Cijfermatig verslag over 2021

Met behulp van een eigen registratietool worden alle door de gedetineerden opgestelde en bij de Commissie binnengekomen verzoeken geïnventariseerd. De maandcommissarissen staan borg voor deze registratie en opvolging van de verzoeken. Toch biedt dit geen 100% volledigheid en kunnen bepaalde gegevens ontbreken of worden grieven in een andere taal of in heel slecht Nederlands soms niet volledig begrepen. Een gesprek met de gedetineerde in kwestie is dan op zijn plaats om verduidelijking te krijgen. Maar ook hier kunnen er zaken mislopen: gedetineerde is afwezig (wandeling, bezoek, ...), geen tolk beschikbaar, en uiteraard waren er de coronabeperkingen die individuele gesprekken met gedetineerden gedurende langere periodes in 2021 onmogelijk of uiterst moeilijk maakten.

Tijdens het werkjaar 2021 ontving de Commissie **301 geregistreerde verzoeken** tot tussenkomst. De verzoeken behelsden voornamelijk duidelijk geformuleerde grieven, maar bevatten ook vragen tot verduidelijking bij situaties, verzoeken tot bemiddeling met directie/boekhouding/medische dienst/...

De **kanalen om deze verzoeken te bezorgen** aan de Commissie waren divers. Het gros (meer dan 95 %) van de grieven werd schriftelijk bezorgd via de twaalf brievenbussen van de Commissie binnen de gevangenis. Het overige deel werd bezorgd via o.a. de aalmoezeniers, familie en/of vrienden buiten de gevangenis, medewerkers van CAW of CGG, advocaten van de gedetineerden, en via de telefoonpermanentie van de CTRG. In tegenstelling tot voorgaande jaren was er ook een verhoogde aanbreng van verzoeken in naam van meerdere gedetineerden samen en ook vragen die via de vertegenwoordigers van de gedetineerden in de Overlegorganen aan de Commissie werden overgemaakt.

Inhoudelijk hadden veel grieven rechtstreeks met het **coronabeleid** te maken: het gebruik van de mondmaskers, bezoekregeling die opgeschort werd of steeds veranderde, quarantainemaatregelen die sterk afweken van wat buiten de gevangenis gold,... De steeds snel wisselende richtlijnen werden niet steeds begrepen, en de communicatie erover was voor vele gedetineerden niet zo duidelijk hoewel de richtlijnen via verscheidene kanalen binnen de gevangenis werden verspreid. Ook hier vormde de taal voor sommige gedetineerden een wezenlijke barrière.

De 301 verzoeken bevatten 424 grieven en **42 vragen om een persoonlijk gesprek** met een maandcommissaris. Deze vorm van contactname is opvallend gestegen in vergelijking met voorgaande jaren. De complexiteit van sommige grieven valt niet steeds duidelijk te formuleren op papier, taal kan ook hier een remmende factor zijn. 4 verzoeken aan de Commissie waren ook bestemd voor de Klachtencommissie, wat ook al een indicatie is dat het voor de gedetineerden niet zo duidelijk is tot wie zij zich moeten richten bij bepaalde klachten. Velen hebben bijvoorbeeld niet door dat de Klachtencommissie enkel kan optreden wanneer er sprake is van een beslissing van een directeur genomen ten aanzien van de gedetineerde individueel.

1.4.1 Grieven: overzichtstabel

Soort grief	Aantal
Advocaat (toegang tot, discretie ...)	2
Bezoek	16
Boekhouding - rekeningen - Steunfonds	19
Briefwisseling	1
Commissie van Toezicht - Klachtencommissie (toegang tot - discretie...)	5
Directie (toegang tot - feedback op rapportbriefjes)	22
Discriminatie en racisme bij het personeel	24

Externe rechtspositie (toegang tot politie en andere rechten)	1
Geweld in de gevangenis (bedreiging - afpersing - intimidatie - ...)	6
Hygiëne (o.a. toegang tot douchen)	12
Infrastructuur en inrichting (defecte of ontbrekende toestellen,...)	15
Kantine (aanbod - prijzen - organisatie)	26
Kledij (BAD)	12
Levensbeschouwing	2
Medische problematiek (arts - kwaliteit verstrekte zorg - toegang)	84
Orde, veiligheid en dwang	2
Overlegorgaan	2
Personeel (houding - communicatie)	57
Regime (plaatsing in gevangenis - soort cel)	16
Psycho-Sociale Dienst	9
Telefonie - digitale communicatie	6
Televisie - kanalen	3
Transfer	3
Tucht - straf - fouille	19
UV - PV - ET - ...	5
Verloop van de rechtsgang (inzage dossier, SURB,...)	8
Voeding	18
Vorming	1
Vrije tijd en beweging	5
Werk en werkplaats	10
onbekend	9
Klachtencommissie	4
totaal	424

1.4.2 Grieven: voornaamste thema's

- Het grootste aantal grieven (84) betrof een **medisch probleem**: vraag naar verduidelijking van behandeling, vraag tot het bekomen van reguliere en gespecialiseerde artsconsulten, opvolging van medisch dossier, medicatie,... De nauwe opvolging van en bemiddeling bij deze grieven door de arts die deel uitmaakt van de Commissie verklaart op zich de sterke stijging van het aantal verzoeken van gedetineerden met een zorgvraag. Zie ook hoofdstuk 5.
- De tweede meest voorkomende grief (57 keer) betrof de **houding van het personeel** ten opzichte van de gedetineerden. Een soms negatieve bejegening gepaard met moeilijke communicatie en interactie leidt tot ongenoegen bij de gedetineerden. De grief die de gedetineerden specifiek naar voren brachten m.b.t. discriminatie en racisme door het gevangenispersoneel werd 24 maal opgetekend. 81 grieven kunnen aldus toegeschreven worden aan de moeilijke, soms gespannen relatie tussen beampte en gedetineerde.
- De problemen met de **kantine** (soort producten, prijs, kantenlijsten,...) zorgden eveneens voor heel wat grieven (26). Gedetineerden vergelijken de prijzen met zowel de prijzen die buiten de gevangenis gelden als met de prijzen die men van in andere gevangenissen kent. De veel voorkomende vraag naar een ruim assortiment van goedkope B-merken valt op. Het aantal kantinegerelateerde grieven vormde voor de Commissie de reden om een werkgroep in het leven te roepen om deze materie verder op te volgen.
- Een grief die meermaals opduikt betreft de **voeding** (18). De problemen zijn gekend, maar de tijdelijke oplossingen voldoen voor velen niet. Weinig diversiteit in het aanbod, kleine

hoeveelheden en onduidelijke etikettering (o.a. betreffende de houdbaarheidsdatum) zijn enkele van de vele terugkerende grieven.

- Gedetineerden schrijven de Commissie ook aan om te bemiddelen bij onduidelijkheid over hun intern beheerde **financiële rekeningen** (19). Een veel genoteerde opmerking behelst het niet reageren (of een onduidelijke reactie) op de interne rapportbriefjes die gedetineerden kunnen richten naar de directie (22).
- Corona bracht veel verwarring mee inzake de **bezoekregeling** (16), zowel voor het bezoek van externen als voor het binnenhuisbezoek. Ook het personeel wist soms niet meer hoe het moest, en dat riep nog meer ergernis op bij de betrokken gedetineerden.

1.4.3 Vaststellingen en bedenkingen

- De 424 grieven werden door 167 verschillende gedetineerden (waaronder 5 anoniem) aan de Commissie bezorgd. Bij de klagers zaten dus ook een aantal veelschrijvers. Zo waren er 2 gedetineerden die zich negenmaal hebben gericht tot de Commissie, 2 gedetineerden die achtmaal de Commissie contacteerden, 3 die haar zesmaal om een tussenkomst verzochten, enz... 105 gedetineerden deden eenmalig een beroep op de Commissie.
- 29 verschillende dames stelden 49 (16%) van de geregistreerde verzoeken op. Deze verzoeken aan de Commissie bevatten 60 grieven (14% van het totaal). 114 verzoeken konden toegewezen worden aan de afdeling Mannen 1, vanuit de afdeling Mannen 2 ontvingen we 105 geregistreerde verzoeken. De overige verzoeken werden verzonden vanuit de Beperkte Detentie, de Medische Dienst, anoniem of zonder aanduiding van het celnummer.
- De bemiddeling door de Commissie bestaat er vooral in om, waar nodig, de inhoud van de grieven schriftelijk over te maken aan de directie en haar om onderzoek en/of reactie te verzoeken. Het antwoord van de directie wordt overgemaakt aan de betrokken gedetineerde. Deze intermediaire positie van de Commissie verschaft de gedetineerde verduidelijking én correcte informatie. T.a.v. de medische grieven zoekt de arts die van de Commissie deel uitmaakt rechtstreeks contact met de Medische Dienst. De Commissie kan alleen maar vaststellen dat gedetineerden voor deze omweg (moeten) kiezen omdat zij in een aantal gevallen met hun rechtstreekse vraag aan directie, Medische dienst of andere blijkbaar niet steeds een snel en duidelijk antwoord krijgen.
- De Commissie distilleert uit de vele grieven clusters van thema's waarover zij verder onderzoek kan voeren en de Directie over ondervragen kan. De geïnventariseerde grieven moeten aldus gezien worden als een sterk signaal dat bepaalde toestanden blootlegt die zich tijdens de detentie voordoen. Een overzicht over de jaren heen zou ongetwijfeld relevante evoluties, wijzigingen of verschuivingen aan het licht kunnen brengen inzake de problemen die de gedetineerden ervaren.

2 Het Penitentiair Complex Brugge (PCB)

2.1 De inrichting

- Voor een korte beschrijving van het Penitentiair Complex Brugge kan verwezen worden naar de paragrafen 2.1.1 en 2.1.2 van het Jaarverslag 2020 van de Commissie.

- Verder in dit Jaarverslag wordt in het hoofdstuk 3.2 ingegaan op de infrastructurele problemen die bijzonder negatieve gevolgen hebben voor de leefkwaliteit van de gedetineerden.
- Het directoraat-generaal Penitentiare Inrichtingen besliste om de in 2019 na een kritisch rapport van de CTRG voorlopig gesloten **Afdeling Individuele Bijzondere Veiligheid (AIBV)** met haar 10 individuele cellen definitief te sluiten. Dit deel van het PCB wordt een afdeling voor zelfredzame oudere gedetineerden waar een opendeurregime zal gelden. De ingebruikname ervan wordt in de eerste maanden van 2022 voorzien.
- Voor een uitgebreidere bespreking van de **strafcellen** wordt verwezen naar hoofdstuk 6 verderop in dit Jaarverslag.

2.2 De gevangenisbevolking

De Commissie moet voor de cijfers over de evolutie van de gevangenisbevolking verwijzen naar hetzij de directie, hetzij het directoraat-generaal Penitentiare Inrichtingen (EPI).

De Commissie pleit er in dit verband sterk voor dat het directoraat-generaal telkenjare een jaarverslag met brede cijfermatige en andere informatie over elke Belgische gevangenis zou publiceren. Voor een gedegen maatschappelijke discussie over de toekomst van het gevangeniswezen in België is de makkelijke beschikbaarheid van deze basisinformatie een essentieel werkinstrument.

Voor info betreffende de overbevolking en de gevolgen daarvan in de Brugse gevangenis wordt verwezen naar de paragraaf 3.1.2 verderop in dit Jaarverslag.

2.3 Het personeel

- Ook voor cijfermateriaal over het personeelsbestand moet de Commissie verwijzen naar de directie of het directoraat-generaal Penitentiare Inrichtingen.
- De reeds in de Jaarverslagen 2019 en 2020 gesignaleerde **onderbezetting van het personeelskader** bleef ook in 2021 voor problemen zorgen. Het kader van 516 VTE's raakt zelden volledig ingevuld. Daar zijn meerdere redenen voor, zoals de trage goedkeuringsprocedure voor nieuw aanwervingen, maar evengoed de lage werkloosheidsgraad die werkzoekenden andere, misschien aantrekkelijker geachte richtingen uitstuurt, en de vele verlofstelsels. Wat dat laatste betreft leerde de Commissie dat de prestatiedeler die voor elk individueel personeelslid bepaald is op 186,5 (d.w.z. één personeelslid werkt 186,5 dagen per jaar) in de praktijk slechts 167 dagen per jaar bedraagt.

De onvolledige invulling van het kader was voor het personeel en zijn vakbonden al vaak reden tot staken. Ook in 2021 drongen de vakbonden aan op 'afschakelingsplannen', waardoor bij het niet bereiken van een vastgelegd minimumaantal personeelsleden bepaalde activiteiten voor gedetineerden automatisch geschrapt worden. Het voortdurend wegvallen van vormings-, sport- en ontspannende activiteiten voor gedetineerden als een direct gevolg van personeelstekort is een bron van blijvende bezorgdheid voor de Commissie. En zeker nu corona het samenleven in de gevangenis voor langere tijd nog moeilijker maakt en de bezoekmogelijkheden ingrijpend beperkt.

- Het Jaarverslag 2020 van de Commissie had het over "de opvallend militante opstelling van het gevangenispersoneel van het PCB", die zich onder meer uitte in een groot

aantal stakingsdagen, namelijk 18 in dat jaar. Het aantal stakingsdagen lag in 2021 opvallend lager, namelijk 6.

De stakingen bleven beperkt tot één (4 stakingsacties) of twee (1 stakingsactie) dagen. Aangezien de nieuwe regel inzake minimale dienstverlening pas in werking treedt wanneer een staking langer dan 48 uur duurt, kon in 2021 niet overgegaan worden tot het opvorderen van personeel.

Dat bij een personeelsstaking de rechten van de gedetineerden geschonden worden hoeft geen betoog, bijvoorbeeld door het wegvallen van de dagelijkse wandeling en het schrappen van bewegingen waardoor activiteiten van gedetineerden wegvallen. De aantallen aanwezige personeelsleden zijn veelal zeer klein, waardoor ernstige veiligheidsrisico's onvermijdelijk zijn. Ook korte stakingen blijven dus een bron van grote bezorgdheid.

3 Het toezicht

3.1 Voornaamste vaststellingen van de Commissie van Toezicht

Hieronder volgt geen volledig overzicht van alle vaststellingen die de Commissie in 2021 deed. De Commissie beperkt zich hier tot een korte bespreking van wat haar het meest opviel en waar zij zich de meeste vragen over stelt of zorgen over maakt.

3.1.1 Gevolgen van corona voor het leven in het PCBrugge

Voor een uitgebreid overzicht van de gevolgen van de coronapandemie voor het dagelijks leven in de Brugse gevangenis kan verwezen worden naar paragraaf 3.3.5 van het Jaarverslag 2020 van de Commissie. De vaststellingen van toen bleven geldig in 2021, met het wegvallen van veel activiteiten (vorming, sport en ontspanning) voor alle gedetineerden en het onderbreken of zwaar afslanken van de bezoekregeling als voornaamste pijnpunten voor de gevangenisbevolking.

Gedetineerden mochten vaak alleen nog hun cel verlaten voor een dagelijkse wandeling, douche en het bezoek van advocaten achter glas. Hele afdelingen moesten in preventieve quarantaine. Bepaald pijnlijk was het dat gedetineerden maandenlang geen enkel fysisch contact met hun kinderen mochten hebben. En de Commissie blijft het moeilijk hebben met het feit dat positief geteste gedetineerden de mogelijkheid tot douchen helemaal ontnomen werd.

3.1.2 Overbevolking

Volgens de website van de Federale Overheidsdienst Justitie is er in de gevangenis van Brugge plaats voorzien voor 512 mannelijke en 114 vrouwelijke gedetineerden. Cijfers die we via de CTRG ontvingen - en bij gebrek aan officieel beschikbare statistieken bij DG EPI zijn zij onze enige informatiebron - geven voor 2021 (op basis van één dagcijfer per maand) een daggemiddelde van 602 daadwerkelijk aanwezige mannen en 118 daadwerkelijk aanwezig vrouwen. Bij de mannen was er dus een overbevolking die 17,6 % van de theoretische capaciteit bedroeg. Hiervoor moest in eenpersoonscellen een matras bijgelegd worden voor een tweede bewoner en werden vierpersoonscellen bezet door zes gedetineerden.

In de Belgische gevangenissen heeft de systematische overbevolking onder meer een ondertussen berucht nieuw begrip opgeleverd: de 'grondslapers'. Al lijkt het verschijnsel van

de grondslapers in de Brugse gevangenis minder extreem dan in sommige andere Belgische gevangenissen, toch vormt het ook in Brugge een majeur structureel probleem voor het leven en samenleven in de gevangenis.

Wat de grondslapers betreft beschikt de Directie niet over cijfermateriaal voor het hele jaar 2021. De Commissie moet het doen met de haar door de Directie meegedeelde dagcijfers voor elk der dagen waarop zij haar maandvergadering hield.

maand	aantal grondslapers op de dag van de maandvergadering
januari	27
februari	25
maart	22
april	36
mei	40
juni	20
juli	17
augustus	13
september	10
oktober	?
november	25
december	19

Steeds wisselende cijfers dus, met een minimum van 10 en een maximum van 40.

De overbevolking vormt uiteraard een probleem op zich en veroorzaakt veel frustratie, niet alleen bij gedetineerden, maar ook bij personeel en directie. Maar daarmee is de kous niet af, de overbevolking is op zijn beurt mee verantwoordelijk voor andere, ernstige problemen in de gevangenis. Deels ook door de overbevolking blijft bijvoorbeeld weinig of niets meer over van de oorspronkelijke bedoeling van de gevangenis: door opsluiting en begeleiding komen tot reflectie, schuldinzicht en reïntegratie.

De overbevolking stelt de kwestie van de veiligheid binnen de gevangenis scherper. De directie zelf ziet een direct verband tussen de overbevolking in de Afdeling Mannen 2 en het opvallend hoger aantal gedetineerden in de strafcellen in die Afdeling: teveel logés bijeenproppen in veel te krappe cellen lokt geweld uit.

En zo ziet de Commissie de klemtoon in het dagelijkse gevangenshuishouden (én in de prioriteitenstelling van het bewakingspersoneel en zijn syndicale vertegenwoordigers) steeds meer verschuiven in de richting van veiligheidsbeleid, veiligheid boven alles, veiligheid als allerbelangrijkste toetssteen voor elke ingreep die overwogen wordt. Dit is echt geen goede voedingsbodem, zo vreest de Commissie, voor de door de minister in het vooruitzicht gestelde opsplitsing van het bewakend personeel in enerzijds bewakend personeel en anderzijds detentiebegeleiders.

Mede door de overbevolking vindt de Psycho-Sociale Dienst (PSD) onvoldoende tijd om tijdig de individuele dossiers van gedetineerden ten behoeve van de Strafvorderingrechtbank af te werken. Keer op keer krijgt de Commissie de grief van gedetineerden te horen dat hun dossier bij de PSD blijft aanslepen, waardoor zij bijvoorbeeld geen penitentiair verlof kunnen nemen om hun zaken (werk en woning zoeken, identiteitskaart, mutualiteit, bankzaken,...) in orde te brengen. Zo wordt ook de mogelijkheid tot het dragen van een eventuele enkelband op de lange baan geschoven... Dat individueel dossier is voor een gedetineerde van wezenlijk belang. Het onvoldoende stipt opvolgen

ervan is een domper op het hoopvol uitkijken naar beterschap, en zorgt ervoor dat gedetineerden hun geloof in 'het systeem' verliezen.

Om maar te zeggen: het probleem van de overbevolking aanpakken is dé sleutel om veel andere problemen en frustraties binnen de gevangenis opgelost te krijgen.

Maar de overbevolking is niet een probleem van het PCBrugge, het is hét structurele probleem van het gevangeniswezen in België. Ons land kan niet om de vraag heen of er in België niet te veel en te lang gestraft wordt. In vergelijking met de Scandinavische landen is bijvoorbeeld een 'korte' gevangenisstraf daar een straf tot zes maanden, in België is het een gevangenisstraf tot drie jaar. Gedetineerden worden niet beter in een langdurig regime van straf en wantrouwen, wel integendeel. Ze verliezen hun werk, hun huis, hun vrienden hun familie, hun zelfvertrouwen en krijgen geen kans tot herstel. Het moet toch de bedoeling zijn dat gedetineerden beter uit de gevangenis komen dan dat ze erin gegaan zijn? Het moet toch gaan over reïntegratie?

Moet onze samenleving niet kiezen voor minder en korter? Gevangenisstraf alleen inzetten als het echt niet anders kan. De publiek opinie moet weg van "In de gevangenis zitten ze op hun plaats", "ze moeten het maar weten", "eigen schuld, dikke bult" of "hopelijk komen ze er niet meer uit"...

De Commissie wil hiertoe (bescheiden) bijdragen door, met medewerking van de plaatselijke directie, onze wetgevers, de West-Vlaamse Volksvertegenwoordigers, in 2022 te inviteren voor een bezoek aan het PCBrugge. Door hen uit te nodigen om ter plaatse het leven in de gevangenis te zien, te horen, te voelen en te ruiken, en door hen te informeren over de vaststellingen die de Commissie er doet, kan misschien een eerste stap worden gezet om de publieke opinie te keren.

3.1.3 Racisme en discriminatie

Ook gedetineerden hebben het recht om gelijk behandeld te worden, ongeacht hun etnische achtergrond, nationaliteit, sociale klasse, godsdienst, opvattingen, geslacht, taal, geaardheid, oriëntatie, genderidentiteit, leeftijd, gezondheid of wat dan ook. Toch blijft de Commissie geconfronteerd worden met wrange verhalen over discriminatie, racisme en pestgedrag. Van de 424 geregistreerde grieven gingen er 24, dat is 6%, over discriminatie en racisme door het personeel.

We plukken enkele voorbeelden uit de grieven:

- wordt gepest tijdens haar werk in de wasserij door chefs en medegedetineerde
- discriminatie door twee chefs in de wasserij: drie gedetineerden mogen alles doen, anderen worden als honden behandeld, directie luistert wel maar doet niets
- cipier scheldt de gedetineerden de hele dag uit
- discriminatie: men wil hem niet in het Frans te woord staan
- 3 door DDB toegekende UV's zijn tegengehouden door ...
- agressie van beampten n.a.v. verhuizing naar andere cel met lichamelijke letsels tot gevolg
- cipier houdt zich niet aan beroepsgeheim m.b.t. reden van detentie (pedofilie), met gevolg dat de twee zich niet meer veilig voelen op de wandeling
- vraag naar NL of FR. Slag op bed door cipier. Racistische woorden. Brieven van CvT worden niet afgegeven.
- grieven over homofobie t.o.v. staf, en pesterijen
- onrespectvol gedrag van chef, racisme, taaldiscriminatie
- agressie van beampte t.a.v. ...
- ...

Hoewel de directie een nultolerantie belijdt voor alles wat met racisme, discriminatie en pestgedrag te maken heeft, krijgt de Commissie te vaak grieven in dit verband te behandelen. Hoewel gedetineerden tijdens hun detentie hun recht op vrijheid verliezen, blijven ze hun andere grondrechten behouden. Zo ook het recht op maatschappelijke hulp- en dienstverlening, waarvan hen de toegang niet ontzegd mag worden. Ook niet door corona, overbevolking of gebrek aan personeel.

Te vaak gaat het over (een weliswaar beperkt aantal) cipiers die vanuit hun machtspositie vergeten dat ze met mensen te maken hebben. Zo gaan 57 van de 424 geregistreerde grieven (= 14%) hierover. Maar dit soort grieven valt achteraf doorgaans zeer moeilijk te onderzoeken, laat staan bewijzen. En dus blijft racistisch en discriminatoir gedrag door bewakingspersoneel te vaak onbestraft.

Het komt de Commissie voor dat in het Belgische gevangeniswezen meer doortastend werk dient gemaakt van een personeelsbeleid dat steunt op functiebeschrijving met duidelijke evaluatiecriteria, gedegen opleiding, functioneringsgesprekken die meer zijn dan een verplicht nummertje, individueel opleidings- en bijscholingsplan en evaluatiegesprekken die tot ernstige consequenties kunnen leiden.

Ook in de Brugse gevangenis is men allang blij als men erin slaagt het voorziene personeelskader cijfermatig ingevuld te krijgen. Laat het duidelijk zijn: dat op zich is al een hele uitdaging, er zijn veel, teveel factoren die dat in de weg staan: van tekorten op de arbeidsmarkt, over besparingen bij de federale overheid en adviezen van de Inspectie van Financiën, tot de niet zo aantrekkelijke carrièreperspectieven voor wie uiteindelijk als cipier aan de slag kan gaan. Maar die noodzakelijke bezorgdheid om de aantallen gaat wel ten koste van de zorg om de kwaliteit van de aanwervingen. Wanneer die niet bijgestuurd wordt door vorming en een evaluatiecyclus die tanden heeft, beland je onvermijdelijk bij een personeelsbeleid dat de instrumenten mist om het kaf van het koren te scheiden en ten gronde bij te sturen.

3.1.4 Geïnterneerden

De Commissie moet vaststellen dat het aantal geïnterneerden in de Brugse gevangenis weer toeneemt. Veelal gaat het om problematische geïnterneerden, geïnterneerden die al in een Forensisch Psychiatrisch Centrum of een psychiatrisch ziekenhuis of zelfs een Spoedgevallendienst verbleven maar daar niet mochten blijven. Begin 2022 telde het PCBrugge 26 geïnterneerden, waar dat voorheen om maximaal acht mensen ging. De Commissie vermoedt dat de coronapandemie heel wat psychiatrische patiënten in de Brugse gevangenis heeft doen belanden, want daar is er nu eenmaal een Medische boeg, de enige Medische boeg in een Vlaamse gevangenis.

Maar het PCB beschikt niet over gespecialiseerd personeel voor de opvang van mensen met een psychiatrische problematiek. Ook niet bij de strafcellen, waarin die geïnterneerden of gedetineerden in crisissituaties te vaak terecht komen. Dit ervaart de Commissie als totaal onaanvaardbaar, als misschien nog de grootste schending van de mensenrechten in de gevangenis: psychiatrische crisissituaties belanden bij gebrek aan gepaste opvang en behandeling gewoon in een strafcel. De strafcel is de vergeetput geworden voor psychiatrische problematieken waarop de Belgische verzorgingsstaat geen structureel antwoord weet te formuleren.

3.1.5 Keuken en catering

De keukenproblematiek en de catering (zie hieronder ook in paragraaf 3.2.2) vormden een prominent onderdeel van de grieven die de Commissie te verwerken kreeg. De voornaamste grieven betroffen:

- onvoldoende variatie (bijv. heel vaak kip, weinig ander vlees of vis,...);
- niet genoeg vers fruit (3 stuks per 2 weken);
- te kleine porties (vooral bij de diepvriesbakjes);
- vriendjespolitiek bij de bedeling van het eten: de ene krijgt meer dan een ander;
- problemen bij vraag naar halal, vegetarische of dieetvoeding;
- verspilling bij de broodmaaltijden (1 groot brood voor 2 dagen) .

Vanuit deze vaststellingen en vooruitkijkend naar de langdurige sluiting van de keuken in 2022 besloot de Commissie dieper op de cateringproblematiek in te gaan, enerzijds in een open gesprek met de directie en verantwoordelijken, en anderzijds rekening houdend met de resultaten van een enquête waarmee het Overlegorgaan de gedetineerden in Mannen 1 bevroeg naar keuken, kantine en regime. Uit deze enquête bleek ten overvloede hoe extreem negatief de gevangenisbevolking het middageten beoordeelt: 89,8 % van de deelnemers sprak een negatief oordeel uit (nl. 74,6 % zeer negatief, en 15,2 % negatief). Het avondeten scoorde niet zoveel beter: 86,4 % negatief (nl. 61,8 % zeer negatief, en 24,6 % negatief).

Zoals hierna in paragraaf 3.2.2 aangegeven, had het aanslepend uitstel van de renovatiewerken in de keuken tot gevolg dat men het afgelopen jaar andermaal teveel zijn toevlucht moest zoeken tot diepvriesbakjes en -porties die op cel moeten worden opgewarmd. Dit verklaart de ontevredenheid grotendeels. 2022 belooft op dat vlak weinig beterschap. Begin 2022 start eindelijk, en voor lange tijd, de volledige vernieuwing van de keuken. Gedurende die hele periode zullen uitsluitend diepvriesmaaltijden verstrekt kunnen worden.

De Commissie vreest voor problemen in dit verband. Zij was er eind 2021 beducht voor dat de diepvriesmaaltijden een grote hap kunnen nemen uit het beperkt dagbudget voor catering en er zo minder budget rest voor kwalitatief ontbijt, avondmaal en de terechte vraag naar meer fruit. De Commissie heeft er ook bij de directie op aangedrongen om preventief na te gaan of alle microgolfovens en koelkasten in de cellen in goede staat van werking zijn. Zij ontvangt immers geregeld grieven in dit verband.

Naar aanleiding van de in de eerste maanden van 2022 voorziene opstart van een afdeling voor oudere gedetineerden met een meer open regime suggereert de Commissie een proefproject op te starten waarbij de gedetineerden meer geresponsabiliseerd kunnen worden bij de bereiding van de maaltijden en zelf een en ander kunnen voorzien. Bij een positieve evaluatie kan dit eventueel uitgebreid worden.

3.1.6 Kantine

Ook het kantine-aanbod en de kantinewerking waren in 2021 bron van veel ergernis en ontevredenheid bij de gedetineerden.

Vooraf de nieuwe kantenlijsten en de (nochtans vermijdbare) verwarring bij de introductie ervan midden 2021 zorgden voor een toevloed aan grieven. De grieven betroffen de hogere prijzen van bepaalde producten en de beperktheid van het aanbod in de nieuwe lijst. Daarbij verwezen de gedetineerden, die vaak al ervaring opdeden in meerdere detentiecentra, naar voorbeelden uit andere instellingen waar prijs en aanbod beduidend beter voldoen. Als gevolg van de grieven over de nieuwe kantenlijsten werd beslist die te herzien en aan nog

nieuwere lijsten te werken. Dit zorgde voor grote verwarring bij de gedetineerden omdat op een gegeven moment verschillende lijsten in omloop waren. Vragen naar terugbetaling bij foute leveringen raakten ook laattijdig beantwoord.

De Commissie ziet 3 pijnpunten:

- de hoge prijzen, met daarbij de vraag naar meer huismerken en witte producten;
- de beperktheid van het aanbod (ontbreken van voldoende aanbod witte producten, halal en ander religieus of cultuurgebonden aanbod,..);
- de soms lang aanslepende terugbetalingen door de boekhouding.

De Commissie was zeer opgezet met de hierboven in paragraaf 3.1.5 reeds besproken enquête bij de gedetineerden van Mannen 1 naar hun oordeel over keuken, catering en regime. De directie stelde de Commissie de resultaten van deze enquête ongevraagd ter beschikking.

De Commissie neemt zich voor de kantineproblematiek verder op te volgen. Zij wil daarbij graag ook zicht krijgen op de gang van zaken in de andere gevangenissen, en ze kijkt daarbij eerlijk gezegd vooral in de richting van de CTRG: wellicht kan de Centrale Toezichtsraad initiatief nemen om het relevante materiaal (aanbod en prijzen) Belgiëbreed te verzamelen en goede praktijken betreffende leveranciers en aanbod in beeld te brengen?

3.1.7 Werk

Het belang onderstrepen van een aanbod van zinvolle activiteiten gedurende de detentie is een open deur intrappen. Arbeidsgerichte activiteiten, werken tijdens de detentie is dan ook één van de belangrijkste invullingen die bijdragen tot een constructieve en toekomstgerichte invulling van de strafuitvoering. Werk draagt bij tot een gezond dag-nachtritme, geeft structuur en gevoel van eigenwaarde. Dank zij werk leren gedetineerden werknemersvaardigheden, en werk legt een basis voor een terugkeer op de arbeidsmarkt.

In de gevangenis van Brugge biedt Cellmade in opdracht van externe ondernemingen verschillende soorten arbeid aan in de verschillende werkplaatsen: smidse, metaalbewerking, schrijnwerkerij, assemblage, inpakken,... Daarnaast biedt de inrichting ook (vertrouwens)functies aan gedetineerden binnen de keuken, het onderhoud, de wasserij, de kleermakerij,... aan.

Toch wordt de Commissie regelmatig gecontacteerd door gedetineerden die lang moeten wachten om aan het werk te kunnen binnen één dezer. Het gebrek aan externe opdrachten en het beperkt aantal intern beschikbare functies liggen aan de basis hiervan. Er ontstaan zo lange wachtlijsten voor een beperkt aantal begeerde plaatsen. Bij niet-correcte uitvoering van de toebedeelde job of na tuchtbreuk die de werkrelatie onmogelijk maakt kan de gedetineerde onmiddellijk zijn werk verliezen. De gedetineerde wordt wel in de mogelijkheid gesteld om snel opnieuw werk aan te vragen, maar verzeilt wel weer onderaan op de wachtlijst. De Commissie merkt op dat beslissingen inzake afzetting van werk soms plots worden genomen en er weinig tot geen begeleiding voorhanden is m.b.t. het corrigerend en remediërend handelen inzake de uitvoering van de taken. Ook de coronamaatregelen en stakingsdagen belemmerden de continuïteit van een normale werking binnen de werkplaatsen.

De vergoedingen die de gedetineerden krijgen voor het verrichte werk zijn laag, maar zijn een welgekomen bron van inkomsten die de gedetineerde kan besteden aan extra's (kantine, tv,...). Door het gebrek aan werk voor iedereen hebben sommige gedetineerden geen inkomen en zij ze dus afhankelijk van het Sociaal Fonds. Voor niet alle gedetineerden

is de wijze van verloning transparant, en geregeld wordt de Commissie gevraagd hierin tussen te komen.

3.1.8 Individuele detentieplannen

Reeds geruime tijd - zie de Basiswet betreffende gevangeniswezen en rechtspositie van de gedetineerden van 2005 en het Vlaams strategisch plan hulp- en dienstverlening aan gedetineerden en geïnterneerden (2020-2025) - wordt beleidsmatig vooruitgekeken naar het werken met individuele detentieplannen ten behoeve van de gedetineerden.

- Artikel 38 van de Basiswet stelt dat het individueel detentieplan een schets bevat van het detentietraject waarin herstelgerichte activiteiten, adviezen over overplaatsingen, voorstellen van activiteiten waaraan de gedetineerde kan deelnemen gericht op reïntegratie, medische en psychologische behandelprogramma's, etc. worden opgenomen en ondertekend door de gedetineerde en de directeur van de Penitentiaire Inrichting.

- En om te vermijden dat een breuk ontstaat in het traject van de gedetineerde die de gevangenis binnenkomt of die in vrijheid wordt gesteld, wordt er binnen het Strategisch plan gestreefd naar een beter ondersteunde overgang tussen 'binnen' en 'buiten'. Men streeft daarbij naar een maximale continuïteit van hulp- en dienstverlening (SD 4 - Vlaams Strategisch Plan).

Tot op heden heeft de Brugse Commissie geen kennis van geformaliseerde individuele detentieplannen in de gevangenis van Brugge. Wel deelde de Directie mee dat zij een testfase voorziet waarbij elk personeelslid van de PSD een detentieplan uitwerkt voor twee van de gedetineerden die het opvolgt. Dat zou 44 detentieplannen opleveren. Daarna wordt de aanpak geëvalueerd. De Commissie heeft de Directie gevraagd stipt op de hoogte gehouden te worden van de vooruitgang terzake.

Gezien de complexiteit van de invoering van de detentieplannen dient aan belangrijke randvoorwaarden voldaan te worden om een geslaagde implementatie te kunnen garanderen: voldoende gekwalificeerd personeel, betere omkadering, geïndividualiseerde aanpak, bredere vormingsmogelijkheden, etc., zodat dit niet enkel een papieren document zal blijven.

De voorziene indienststelling van gedifferentieerde profielen voor gevangenisbeamten (begeleidend personeel en bewakingspersoneel, of ook 'warme' resp. 'koude' begeleiding genoemd) zal ook tegemoetkomen aan de realisatie van de detentieplannen. Het aanwerven van zorgpersoneel in de vorm van opvoeders, maatschappelijk werkers, psychologen en pedagogen past binnen deze keuze. Detentie is dan niet enkel een bestraffende maatregel, maar biedt kansen aan de gedetineerde om tijdens zijn detentie te werken aan een reïntegratietraject en aldus na deze periode opnieuw een betekenisvolle rol te kunnen opnemen binnen de maatschappij.

3.1.9 Overlegorganen

Binnen de drie grote afdelingen (Mannen 1, Mannen 2 en Vrouwen) van het PCBrugge komen de Overlegorganen op regelmatige basis bijeen. Er zijn bijeenkomsten met de directie van de verschillende afdelingen, de zaakvoerder en de verantwoordelijke voor het aanbod van de Vlaamse Gemeenschap. Naast de afvaardiging van de gedetineerden zijn telkens ook een vertegenwoordiger van het bewakingspersoneel en van de Commissie van Toezicht uitgenodigd.

De Commissie poogt telkens met één vertegenwoordiger aan alle vergaderingen van de Overlegorganen deel te nemen, al maakt de planning van de vergaderingen (soms op zeer korte termijn, soms op 'kalmere' momenten zoals op zondag) dat niet altijd makkelijk.

De bijeenkomsten gebeuren in een open sfeer met goede luisterbereidheid wederzijds. Interessant voor de Commissie is dat ook de werking van de Commissie en de Klachtencommissie er ter sprake komen. Zo werd eens te meer duidelijk dat er nogal geworsteld wordt met het verschil tussen beide en dat hun werking en opdracht onvoldoende gekend zijn. Er kwamen vanuit de gedetineerden constructieve voorstellen tot verbetering van de bereikbaarheid van de Commissie aan bod. Die zijn meegenomen en besproken in de maandvergadering van de Commissie.

De werking van de Overlegorganen kan beter. De Commissie had het hier al over in paragraaf 3.3.3 van haar Jaarverslag 2020. Er is onder meer werk aan de zichtbaarheid van de Overlegorganen in de gevangenis: hoe worden agendapunten verzameld en de verslagen verspreid? Zijn de werking en de functie van de Overlegorganen bij iedereen gekend, ook bij anderstaligen en de moslimpopulatie? Er dient ook opgemerkt dat de samenstelling van de Overlegorganen niet representatief is voor de diversiteit van de gevangenisbevolking, en dat roept soms vragen op over de relevantie van sommige opmerkingen in het overleg.

De Commissie noteerde volgende vaker terugkerende opmerkingen of grieven uit de verschillende verslagen van de Overlegorganen:

- niet onverwacht komt het misnoegen over het eten en de kantine in bijna elk overleg aan bod;
- catering: kleine porties, gebrek aan variatie (ook voor het vegetarisch menu), weinig fruit, veel brood wordt weggegooid, e.d. Er wordt ook een paar keer verwezen naar de toch meer positieve ervaringen in andere gevangenissen. Er komen soms ook constructieve voorstellen aan bod, zoals een budget per sectie voorzien om/en de gedetineerden toelaten zelf hun eten te bereiden, zoals in Oudenaarde;
- als het over de kantine gaat komen de gekende grieven terug: de hoge prijzen (zeker in vergelijking met andere gevangenissen), lange wachttijden bij een bestelling, fouten in de boekhouding, slechte communicatie rond aanbod en prijs;
- wantrouwen jegens de beambten als het gaat om contact of communicatie naar de Commissie van Toezicht;
- problemen rond het bezoek door de coronabeperkingen;
- werking van de Commissie van Toezicht en het verschil met de Klachtencommissie is onvoldoende gekend;
- mank lopende communicatie tussen directie en gedetineerden;
- de werking van de Overlegorganen kan beter : ze moeten meer zichtbaar zijn, verslagen verspreiden, agendapunten verzamelen,...;
- de samenstelling van het overlegorgaan is niet representatief voor de diversiteit in de instelling;
- waardering voor Webex, en vraag om de mogelijkheden uit te breiden (bijv. solliciteren mogelijk maken).

3.1.10 Communicatie

Corona heeft ook het gevangenisleven grondig dooreengeschied. (Kinder)bezoek viel weg en activiteiten werden geschrapt, veel van wat het leven van een gedetineerde structuur geeft viel plots weg. Heel wat gedetineerden vragen zich af wat er met gemaakte afspraken zal gebeuren: vrijlating, zittingen van de rechtbank, overleg met advocaten, doktersbezoeken,...

Ze zijn ongerust over hun toekomst en maken zich zorgen over hun familie en vrienden. Die onwetendheid veroorzaakt veel stress. Er is terecht een grote vraag naar gerichte informatie.

Maar ook los van corona is communicatie een aandachtspunt van de eerste orde binnen de gevangenis. De Commissie denkt in dat verband aan de signalen die ze ontvangt in verband met een gebrek aan makkelijk vestaanbare info over de leefregels en over individuele vragen en dossiers, de communicatie (of het gebrek eraan) tussen artsen en gedetineerden, als racistisch, discriminatoir of onrespectvol ervaren taalgebruik en non-verbale communicatie vanwege sommige cipiers, anderstaligheid en wat dat al met zich meebrengt, communicatie via rapportbriefjes die verdwijnen, het uitblijven van reactie op meermaals gestelde vragen, negatieve rapporten, inbreuken op de discretie,... Communicatie of een gebrek eraan kan tot veel frustraties leiden, en nog meer wanneer je als gedetineerde in een afhankelijke positie verkeert.

De eerlijkheid gebiedt te schrijven dat ook het omgekeerde geldt, en ook dat wil de Commissie hier beklemtonen: ook de positieve communicatie tussen gedetineerden, bewakend personeel en Directie verdient vermelding. Heel wat leden van het penitentiair personeel hoeven niet op hun machtspositie terug te vallen maar beschikken over een natuurlijke autoriteit die gezag én warme menselijkheid uitstraalt. Het optreden van die personeelsleden haalt de brievenbussen van de Commissie zelden. Jammer misschien. Tevens ervaart de Commissie heel wat goede en respectvolle communicatie tussen de maandcommissarissen van de Commissie en gedetineerden in face-to-facegesprekken, tussen Commissie van Toezicht, Klachtencommissie en de Directie, en tussen de Commissie en heel wat leden van het bewakingspersoneel.

Respectvolle communicatie kan heel wat conflicten vermijden of ontmijnen. Daar is wel volgehouden en een meer systematische aandacht voor nodig, de Commissie ervaart te vaak dat het beduidend beter zou kunnen op dat vlak. Welke vorm(en) die meer systematische aandacht voor communicatie binnen de gevangeniscontext aannemen moet, is ook de Commissie zelf nog niet duidelijk. Maar misschien verdient het aanbeveling om de verschillende doelgroepen en communicatiestromen tussen en binnen die doelgroepen binnen de gevangenis grondig in kaart te brengen en daarbij een aantal vragen te beantwoorden zoals:

- is de informatie over het aanbod, maar ook over het regime voldoende toegankelijk voor de gedetineerden, en hoe kan deze rijker gemaakt worden;
- hoe staat het in de gevangenis met de communicatie via rapportbriefjes en het info-tv-kanaal;
- welke verbeteringen zijn mogelijk aan de webpagina's en het telefonisch onthaal van het PCB;
- geven de verschillende geschreven informatiebronnen binnen de gevangenis juiste en actuele informatie die toegankelijk zijn voor alle gedetineerden, ook de anderstaligen;
- hoe staat het met de briefwisseling en de telefonische bereikbaarheid tussen gedetineerde en buitenwereld;
- hoe kan de communicatie met anderstalige gedetineerden beter verlopen;
- op welke wijze kunnen gedetineerden toegang krijgen tot digitale technologieën, en op welke wijze kunnen ze digitale competenties verwerven of verder ontwikkelen;
- in welke mate zijn de leefregels in de gevangenis ook voor geïnterneerden duidelijk;
- welke mogelijkheden hebben Prisoncloud of Webex te bieden zodat gedetineerden toegang kunnen krijgen tot digitale applicaties zoals films en televisie, e-learning en telefoon;
- hoe kunnen moeilijke boodschappen beter via een rustig gesprek dan op papier aan bod gebracht worden;
- hoe kan de communicatie tussen gedetineerde en artsen beter;

- welke opleiding behoeft het penitentiair personeel m.b.t. respectvolle communicatie los van alle racistische en discriminerende uitingen;
- ...

3.2 Transversaal thema van het jaar 2021: Infrastructuur

Op vraag van de CTRG zoomt dit Jaarverslag ook in op de staat van de infrastructuur in het PCB.

3.2.1 Algemene staat van het gebouw

De Commissie kan alleen vaststellen dat het PCBrugge, hoewel het pas in 1991, dertig jaar geleden dus, in gebruik genomen werd, toch al verregaande tekenen van sleet vertoont. Een totaalaanpak met meerjarenplan voor de renovatie is noodzakelijk om het gevangeniscomplex leefbaar te houden voor haar grote bevolking. De Commissie vraagt dat de Regie der Gebouwen het PCB niet alleen aanpakt naargelang er zich acute problemen stellen, maar de zwakke punten systematisch in kaart brengt, opneemt in een over de jaren gespreid renovatieplan, en daar de nodige budgetten voor voorziet.

3.2.2 De gevangeniskeuken

De Commissie had het er al over in haar Jaarverslagen 2019 en 2020: de keukeninrichting is eindeloopbaan en buiten gebruik, en alleen een totale renovatie van de keuken kan redding brengen. Zoals reeds in 2019 en 2020 het geval was, moesten de meeste maaltijden van gedetineerden extern aangeleverd worden.

De Regie der Gebouwen schreef reeds in 2020 aanbestedingsdossiers uit voor de volledige renovatie van de keuken. Omdat voor geen enkele der uit te besteden percelen geldige offertes ingediend waren, moest de hele procedure hernomen worden, zodat de gunningen pas in de loop van 2021 konden gebeuren en de werken dus pas in januari 2022 kunnen aanvangen.

Voor 2022 valt dus opnieuw te verwachten dat de gedetineerden gedurende zowat het hele jaar enkel gediëpvriesde kant-en-klaar porties te eten zullen krijgen. De Commissie herinnert aan wat zij in dat verband vreest en reeds in haar vorige Jaarverslag schreef: grieven over "eentonigheid en onvoldoende afwisseling in het aanbod, te kleine porties, vraag naar meer groenten en fruit en naar gezonde voeding...".

3.2.3 Douches

Ook de voortdurende problemen met de douches beïnvloeden de leefkwaliteit van de gedetineerden negatief, zeker wanneer blijkt dat er in hele secties wekenlang geen warm water uit de douchekoppen komt. Er is een programma voor de stelselmatige herstelling van de douches, maar ook na de herstelling blijven de problemen aanhouden. Het spreekt voor zich dat het verhelpen van dit probleem absolute prioriteit en blijvende aandacht vanwege de Regie der Gebouwen vereist.

3.2.4 Huisvesting van oudere gedetineerden

Het directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen besliste in 2021 om de eerder gesloten zwaarbeveiligde Afdeling Individuele Bijzondere Veiligheid (AIBV) met haar 10 individuele

cellen een nieuwe bestemming te geven als afdeling voor zelfredzame oudere gedetineerden met opendeurregime. De ingebruikname ervan wordt in de eerste maanden van 2022 voorzien. De Commissie verwelkomt het initiatief om aangepaste huisvesting voor oudere gedetineerden te voorzien. Maar de infrastructuur van de vroegere AIBV lijkt hiervoor niet echt supergeschikt. De Commissie heeft hier enige bezorgdheid over en zal van nabij de implementatie opvolgen.

3.2.5 Een nieuw type gevangenis?

Bij het uittekenen van de plannen voor het PCBrugge werd ervoor geopteerd om de grote capaciteit die van het gebouw vereist werd te combineren met de vraag naar kleinschaliger samenleven. Geen klassieke Ducpétiaux-gevangenis dus, met cellenvleugels in de vorm van een ster rond een centrale observatiepost, maar een wijd uitgestrekt complex - totale oppervlakte van het terrein 19 hectare! -, een gebouw in kruisvorm met kamvormige armen, dat, zoals de brochure die naar aanleiding van de opening in 1991 verscheen, toelaat "te werken met kleine groepen gedetineerden", "kleine leefgroepen van twintig tot dertig personen. (...) Deze conceptie heeft o.a. het belangrijke voordeel dat ze een betere individuele begeleiding toelaat." En "verder is er in elke groep een polyvalente zaal waar de gedetineerden gezamenlijk de maaltijden kunnen gebruiken". "Bij het ontwerpen", schreef de brochure, "heeft de architect bewust de nadruk gelegd op de menselijkheid. Het hele ontwerp is gericht op de afzwakking van de typische oude gevangenissfeer." En "eenmaal gestart met de bezetting van het complex zal gezorgd worden voor een humane behandeling en een regime aangepast aan de persoonlijkheid van de tijdelijke bezoekers."

Dertig jaar na de ingebruikname van het complex dient vastgesteld dat van deze mooie principes nog weinig overblijft. Gemeenschapsleven is er nauwelijks nog in de kleinere 'leefgroepen'. Het loont ongetwijfeld de moeite na te gaan hoe de mooie principes gaandeweg vervaagden, en vooral hoe de huidige gevangenis er weer nauwer bij zou kunnen aanknopen.

Sluiten de detentiehuisen die de huidige minister van Justitie plant trouwens niet vrij dicht aan bij de principes die eind twintigste eeuw vooropgesteld werden voor het uittekenen van het PCBrugge? Dat maakt het des te relevanter nu na te gaan hoe het concept van het PCB gaandeweg uitgehold werd.

4 Het beklagrecht

4.1 Samenstelling van de Klachtencommissie

De Klachtencommissie bestond eind 2021 uit:
Kasper Blomme (voorzitter)
Marc Berkens
Martine Valcke

De leden worden steeds bijgestaan door juriste Joyce Windey van de CTRG.

4.2 Werking van de Klachtencommissie

4.2.1 Inhoudelijk

Vanaf 1 oktober 2020 kunnen gedetineerden een formele klacht indienen tegen een beslissing genomen door de gevangenisdirecteur. Als onpartijdig en onafhankelijk rechtscollege behandelt de Klachtencommissie de klachten van de gedetineerden. De gedetineerde kan een klacht indienen tegen elke beslissing die ten aanzien van hem genomen worden door de gevangenisdirecteur of in diens naam. De afwezigheid van een beslissing of de weigering om te beslissen kan ook het voorwerp uitmaken van een klacht. De meeste klachten gingen tot nu toe over de beslissing van de directie tot het opleggen van een tuchtsanctie.

4.2.2 Procedureel

Klacht indienen

In principe moeten de klachten worden ingediend uiterlijk 7 dagen nadat de gedetineerde de beslissing van de directeur heeft ontvangen.

De gedetineerde kan zijn of haar klacht via een voorgedrukt klachtenformulier of via een zelf opgesteld schrijven op verschillende manieren tot bij de Klachtencommissie brengen:

- ofwel via de post (Leuvenseweg 48/2 – 1000 Brussel);
- ofwel via de maandcommissaris van de Commissie van Toezicht;
- ofwel via de brievenbussen van de Commissie van Toezicht die zich goed verspreid over alle secties binnen het Penitentiair Complex Brugge bevinden.

Deze laatste manier is in Brugge de meest gebruikte.

Behandeling van klachten

De Klachtencommissie kan beslissen om de klacht over te maken aan de maandcommissaris met het oog op bemiddeling. Deze vorm van klachtafhandeling werd in 2021 niet gebruikt. Dergelijke vorm van klachtafhandeling kan pas plaatsvinden als de directie zich er niet uitdrukkelijk tegen verzet. Tot op heden heeft de directie nooit aangegeven bemiddeling als mogelijke optie te zien.

De Klachtencommissie kan ook een hoorzitting organiseren binnen de gevangenis indien zij dat nodig acht. Tijdens deze hoorzitting kan verduidelijking gevraagd worden aan zowel de partij van de gedetineerde als aan de partij van de directie. Binnen het Penitentiair Complex Brugge werd afgesproken om tweewekelijks de mogelijkheid te voorzien om dergelijke hoorzitting te kunnen organiseren. Voor de behandeling van 22 klachten werd in 2021 een hoorzitting georganiseerd.

Uitspraak door de Klachtencommissie

De reglementering schrijft voor dat de Klachtencommissie een beslissing zal nemen binnen twee weken na de ontvangst van de klacht. In 2021 werd deze termijn zelden gerespecteerd. Het is niet eenvoudig om binnen dergelijke tijdspanne de directie de tijd te geven haar verweer te bezorgen, een hoorzitting in te plannen om beide partijen te horen en een uitgeschreven en volledige gemotiveerde beslissing te bekomen. Brugge heeft in 2021, in vergelijking met alle andere gevangenissen in ons land, de meeste klachten ontvangen. Deze beslissingen worden nadien betekend aan de gedetineerde en directie. Ook wanneer een klacht ongegrond is of onontvankelijk, maakt de Klachtencommissie steeds een schriftelijke beslissing op.

4.3 Aandachtspunten en bezorgdheden

Het jaar 2021, waar dit Jaarverslag over gaat, is het eerste volledige jaar waarin de Klachtencommissie van Brugge actief is geweest. De bevindingen kunnen dus nog niet in perspectief geplaatst worden met voorgaande jaren, maar duiden dus eerder tendensen aan. De klachten gaan vaak over tuchtbeslissingen. Gedetineerden zijn het hierin vaak oneens met de directie en menen dat ze ten onrechte werden gestraft. Wanneer we deze klachten verder analyseren, valt ons op dat de motivering van de directie vaak niet coherent is en/of afdoende om te komen tot haar (tucht)beslissing. Gezien we hierin dikwijls beide partijen horen via een hoorzitting, scheidt dit meteen de mogelijkheid om 'klaarheid' te scheppen over wat er is gebeurd. Het is al voorgekomen dat op hoorzitting de directie toegeeft dat ze foutief is geweest. Ook komt het voor dat de gedetineerde toegeeft dat hij of zij de sanctie als terecht aanziet.

Al vanaf de eerste officiële klacht valt het ons op dat de directie van het Penitentiair Complex Brugge een open houding toont ten aanzien van de Klachtencommissie. Dit uit zich onder andere door een vaak constructieve dialoog tijdens de hoorzittingen, maar ook door het tijdig en volledig ter beschikking stellen van haar verweren. Het belang daarvan mag niet onderschat worden. De Klachtencommissie moet zich immers een beeld proberen te scheppen van wat er precies gebeurd is door de informatie van beide partijen samen te leggen.

Procedureel gezien lijken de betwiste beslissingen van de directie vaak correct te zijn, al komt het soms voor dat het ons niet duidelijk is wie juist welke beslissingen heeft genomen. In het kader van het opleggen van maatregelen (orde en veiligheid, maar ook tucht) is dit echter wel belangrijk. Dit kwam ook al aan bod bij het Jaarverslag 2020. Het lijkt ons dat er hier wel al verbetering is te merken.

We zien wel dat de gedetineerden niet steeds voldoende tegenspraak kunnen bieden op de elementen die de directie aanhaalt in haar beslissingen. Wanneer er bijvoorbeeld wordt verwezen naar getuigen, wordt niet altijd de identiteit vermeld of een woordelijke weergave van hun getuigenis. Hierdoor wordt het recht op tegenspraak geschonden. Ook de Klachtencommissie kan die getuigen dan niet om verduidelijking vragen of nagaan of de getuigenis kon bijdragen tot de genomen beslissing.

Het komt soms voor dat gedetineerden in hun klacht vragen om "de beelden", de camerabeelden dus, te bekijken, zodat we kunnen nagaan wat er juist gebeurd is. Het is belangrijk hierbij op te merken dat er geen geluid wordt gecapteerd. Wanneer de directie in haar beslissing refereert aan de bewakingsbeelden, moeten deze beelden ook getoond worden aan de gedetineerde, anders kan hij of zij hier geen tegenspraak op bieden. Dat impliceert dan ook dat deze beelden op voldoende lange termijn moeten worden bijgehouden, zodat ook de Klachtencommissie diezelfde beelden kan bekijken. Wanneer de directie in haar beslissing niet verwijst naar bewakingsbeelden, is dat niet noodzakelijk. Het is niet duidelijk of deze beelden vaak gebruikt worden, hoe deze worden opgeslagen en hoe lang ze raadpleegbaar zijn. Het valt ons op dat indien de beelden wel worden gebruikt, deze niet aan tegenspraak worden voorgelegd aan de gedetineerde.

De discretionaire beoordelingsmarge van de directie met betrekking tot het opleggen van veiligheids- en tuchtbeslissingen werd net als het voorgaande jaar meestal zorgvuldig afgewogen. De directie houdt vaak rekening met de context en kijkt ook naar de draagwijdte van haar beslissingen. Zo is bijvoorbeeld één week ATV (afzondering in de toegewezen verblijfsruimte) een zeer zware sanctie. Daarom mildert de directie vaak deze sanctie door bepaalde uitzonderingen toe te kennen, zoals bijvoorbeeld telefonie.

Er heerst soms verwarring tussen het opleggen van bijzondere veiligheidsmaatregelen en het opleggen van tuchtmaatregelen. Er wordt in de reglementering een onderscheid gemaakt, maar dat is in de praktijk niet altijd het geval.

Nog steeds merken we dat de gedetineerden moeite hebben met de ingewikkelde en vaak wijzigende regels binnen de gevangenis, zeker in combinatie met de maatregelen tegen het coronavirus. Zo ontbreekt nog steeds een eenduidig intern reglement, dat voldoende gekend is bij alle gedetineerden. Uit de behandeling van klachten is daarenboven gebleken dat er soms verschillende regels bestaan tussen gedetineerden in de ene afdeling (Mannen 1) en in de andere afdeling (Mannen 2). Daarnaast wijzigen bijna voortdurend de sanitaire voorzorgsmaatregelen en moeten gedetineerden de ene keer wel en de andere keer niet in preventieve quarantaine van 7 dagen of 14 dagen. De directie voert hierin gewoon vaak uit wat haar van hogerhand wordt opgelegd. Toch menen wij dat het belangrijk is om te vermelden dat dit bijvoorbeeld soms tot gevolg heeft dat gedetineerden zich gedurende één week niet kunnen douchen, maar zich moeten wassen aan de wastafel in hun cel. Sommige gedetineerden verwachten - terecht, maar tevergeefs - dat de Klachtencommissie hier iets kan aan veranderen.

De verwarring wordt soms nog groter in combinatie met een taalproblematiek die we toch wel kunnen vaststellen. Bij behandeling van klachten is het niet altijd duidelijk of de gedetineerde in een voor hem verstaanbare taal werd ingelicht over de beslissing die door hem wordt aangevochten. Het lijkt ons vaak moeilijk voor de gedetineerden om bijstand te krijgen wanneer zij de Nederlandse taal niet machtig zijn. De wetgever heeft hier heel wat mogelijkheden voorzien, maar in de praktijk zijn deze weinig gekend en maakt de gedetineerde er dan ook vaak geen gebruik van.

In het bijzonder willen we in dit jaarverslag ook aandacht vragen voor de uitvoering van (gedwongen) zoekingen op het lichaam, de zogenaamde naaktfouilles. Deze vormen een van de meest ingrijpende maatregelen die de gedetineerden kunnen ondergaan. Daarom heeft de wetgever strenge voorwaarden opgelegd wanneer de directie mag overgaan tot zo'n onderzoek. Tijdens de behandeling van klachten, valt het ons echter op dat het niet zo duidelijk is HOE die zoekingen dienen te worden uitgevoerd. Zo zijn er een aantal beslissingen tot naaktfouille vernietigd omdat ze STANDAARD werden opgelegd voorafgaandelijk aan de plaatsing in een strafcel of beveiligde cel, want dat is onwettig.

Tot slot is er ook in 2021 nog veel verwarring bij gedetineerden tussen de taak van de Commissie van Toezicht en die van de Klachtencommissie. Nieuw is dat deze verwarring zich blijkbaar ook heeft genesteld bij sommige personeelsleden binnen de gevangenis.

4.4 Cijfermatig overzicht van 2021

In 2021 ontving de Klachtencommissie 137 klachten. Op 31 december 2021 had de Klachtencommissie in 96 van deze dossiers een eindbeslissing genomen. Deze klachten werden allemaal behandeld door de voltallige Klachtencommissie (met uitzondering van één dossier). Binnen de Klachtencommissie van Brugge werd immers de afspraak gemaakt om de mogelijkheid die de voorzitter heeft om alleen te beslissen, voor te behouden voor situaties die geen andere mogelijkheid laten. Zoals hierboven reeds gemeld, werd geen enkele keer een beroep gedaan op bemiddeling, gezien de directie geen enkele keer in het verweer aangaf daarvoor open te staan.

In 22 gevallen werd beslist om een hoorzitting te organiseren.

De uitspraken van de Klachtencommissie waren als volgt:

uitspraak van de Klachtencommissie	aantal t.o.v. het totale aantal
klacht onontvankelijk	45/96
klacht gegrond	17/96
klacht ongegrond	26/96
klaacht deels onontvankelijk, deels gegrond	2/96
klacht deels onontvankelijk, deels ongegrond	4/96
klacht deels onontvankelijk, deels ongegrond, deels gegrond	1/96
klacht deels gegrond, deels ongegrond	1/96

Er waren ook 8 klachtafstanden.

In 2 dossiers werd beslist tot het toekennen van een compensatie aan de gedetineerde. Gezien de wetgever geldelijke compensaties verbiedt en er steeds getoetst moet worden met de directie of de voorgestelde compensatie haalbaar is, was dit in alle gevallen het toekennen van extra wandelingen aan de gedetineerde. Dit lijkt misschien 'mager', maar voor een gedetineerde die soms 23 uur per dag op cel verblijft, is dit vaak een welkome afwisseling binnen het te volgen gevangenisregime.

5 De medische zorg

Het Penitentiair Complex Brugge is de enige gevangenis in Vlaanderen die beschikt over een Medische boeg. Daarom besteedt de commissie-arts van de Commissie van Toezicht Brugge hieronder in dit Jaarverslag 2021 ruimere aandacht aan de medische zorg in de Brugse gevangenis.

5.1 In 2021 besteedde de commissie-arts bijzondere aandacht aan het opbouwen van een **goede relatie met de verantwoordelijken van de medische dienst**.

- Er was een (door corona veelal telefonisch) tweewekelijks overleg met een verantwoordelijke van de medische dienst, met name de hoofdverpleegkundige of de adjunct-hoofdverpleegkundige. Dit overleg met bespreking van de grieven verliep transparant en creëerde onderling vertrouwen. Deze toegankelijkheid was een sterk punt, en geen enkele grief werd uit de weg gegaan.
- Meerdere gesprekken met gedetineerden werden gevoerd in het bijzijn van een verantwoordelijke van de medische dienst en een tweede lid van de Commissie van Toezicht met ervaring in de medische zorg.

5.2 Daarnaast heeft de commissie-arts het aantal **gesprekken met gedetineerden** opgevoerd. Na afloop van de covidpandemie hoopt hij dit nog intenser te doen.

5.3 In 2021 ontving de Commissie van Toezicht **69 verzoeken** (op een totaal van 301 verzoeken **inzake medische zorg**) die een tussenkomst van de commissie-arts behoeften. Dit is een forse toename t.o.v. 2020 (31 medische grieven op totaal van 233 grieven). 5 gedetineerden schreven de Commissie meermaals aan, en diverse brieven van de gedetineerden bevatten meerdere medische grieven. Grieven gerelateerd aan het coronabeleid of -maatregelen zijn hier niet bij opgenomen.

5.4 Na objectivering in samenspraak met de verantwoordelijke van de medische dienst blijken 17 grieven (25%) '**onterechte' grieven** te zijn. Onterechte grieven zijn wel dikwijls een gevolg van onvoldoende informatie en toelichting van de planning van aanpak van het medisch probleem, of een gevolg van een gebrek aan vertrouwen in de behandelende artsen. Wanneer de medische grief volledig onterecht bleek, werd de gedetineerde hierop gewezen.

5.5 Wij voelen aan dat de medische zorg geleverd door de aan het PCB verbonden **huisartsen** niet comfortabel is, noch voor de huisartsen, noch voor de gedetineerden. Een veelheid aan afspraken moet in een beperkt tijdsbestek worden afgewerkt. Wij vrezen dat dit aanleiding geeft tot grieven van 'symptomatische behandeling zonder klinisch nazicht', 'one-minute consultaties', 'onvoldoende informatie omtrent planning' enz.. De structurele onderfinanciering van deze medische handelingen is voelbaar tot op de werkvloer.

Aanbevelingen:

- *Een correcte financiering en honorering van de huisartsen in de gevangenissen is zeer aangewezen en dringend, teneinde zonodig meer artsen in dienst te kunnen stellen in de gevangenissen en hen toe te laten voldoende tijd en aandacht te besteden aan de uitvoering van hun opdracht.*
- *De overheveling van de medische zorg naar de FOD Volksgezondheid met toezicht vanuit het Agentschap Zorg en Gezondheid op normen en kwaliteit (zoals in een klassiek ziekenhuis) zal stimuleren tot een meer performante zorg (continuous quality improvement).*

Vijfmaal waren er grieven over dezelfde huisarts waarbij gebrek aan klinisch onderzoek, one-minute raadplegingen en niet-conforme manier van communicatie met de gedetineerde werd gerapporteerd. De arts werd hierover aangesproken door de directie.

5.6 De **medische zorg verstrekt door de artsen-specialisten van het AZ Sint Jan** is zeer performant, zowel op diagnostisch als op therapeutisch vlak.

5.7 De **grootste pijnpunten** zijn:

- een (structureel) gebrek aan communicatie (tijdige informatie én informatie in begrijpelijke taal) over de resultaten van uitgevoerde technische onderzoeken, over therapieplan, over de voorgeschreven medicatie (inclusief de substitutie en het schrappen van medicatie) en over de planning van (vervolg)afspraken;
- lange en wisselende wachttijden voor consult en nazicht door sommige artsen-specialist; in het bijzonder noteren we diverse grieven omtrent de raadpleging orthopedie;
- herhaald uitstellen van geplande raadpleging bij een specialist, en dit zonder enige vorm van communicatie;
- lange en wisselende wachttijden voor afspraak bij tandarts.

Aanbevelingen:

- *Betere en tijdige informatie verstrekken omtrent:*
 - *de resultaten van uitgevoerde technische onderzoeken;*
 - *het therapieplan (met afprint ervan in begrijpelijke taal);*
 - *de voorgeschreven medicatie (inclusief substitutie en schrappen van medicatie)*

- *de planning van (vervolg)afspraken.*
- *Enerzijds de geplande raadplegingen en anderzijds het uitstel ervan bij de artsen-specialisten én bij de tandartsen in kaart brengen.*
- *De wachttijden voor een raadpleging bij de artsen-specialisten en bij de tandartsen in kaart brengen.*
- *Deze data plenair bespreken met de hoofddarts van het PCB en van het AZ Sint Jan alsook met de verantwoordelijke tandartsen, teneinde de continuïteit van de geplande raadplegingen performanter te doen verlopen en de wachttijden te reduceren. De arts en leden van de Commissie zijn bereid hieraan deel te nemen.*

5.8 Er is **geen uniform beleid met betrekking tot benzodiazepines**, elke arts heeft zijn eigen beleid, en dit beleid kan sterk verschillen naar gelang van de sectie. De medicatiewissel die veelal gebeurt bij inname van benzodiazepines, gebeurt dikwijls zonder enig gesprek met gedetineerde.

Aanbevelingen:

- *Uniforme toepassing van het beleid omtrent de benzodiazepines, en dit conform de nationale richtlijnen.*
- *Bij substitutie of schrappen van medicatie is uitleg door de arts of de psychiater noodzakelijk.*

5.9 De continuïteit van de medische zorg tijdens **stakingen** stelde geen problemen.

Aanbeveling:

- *De continuïteit van de medische zorg tijdens stakingen dient verder bewaakt door de Commissie van Toezicht.*

5.10 Eén vraag omtrent **palliatieve zorg** en twee vragen van de familie over het bezoekrecht bij een **terminale patiënt** op de intensieve zorg in het AZ Sint Jan konden door de tussenkomst van de arts van de Commissie van Toezicht op een positieve manier worden beantwoord.

Aanbevelingen:

- *Prioriteit geven aan vragen omtrent palliatieve zorg.*
- *Prioriteit geven aan het contacteren en informeren van de familie bij het verblijf van een gedetineerde op de dienst Intensieve Zorgen van het AZ Sint-Jan, en alleszins wanneer het een (pre)terminale patiënt betreft.*

5.11 Er waren grieven over het **niet tijdig aanleveren van de juiste medicatie** in de juiste dosis door de externe apotheek.

Aanbevelingen:

- *De verantwoordelijken van de medische dienst en de verpleegkundigen op sectie dienen de problematiek van het aanleveren van medicatie in kaart te brengen.*
- *Aan het bedrijf dat instaat voor de levering van de geneesmiddelen dient een jaarlijkse prestatie-evaluatie gevraagd.*

5.12 Eén grief behandelde ondermeer de **onhygiënische toestand in de medische dienst**.

Aanbeveling:

- *Laten we van de hygiëne in de Medische boeg een aandachtspunt maken voor de Commissie van Toezicht in 2022.*

5.13 We herinneren aan enkele **aanbevelingen** die we formuleerden in het **Jaarverslag 2020** en waarop het voorbije jaar niet gereageerd werd:

- *Een volwaardig en vlot toegankelijk medisch dossier ter vervanging van Epicure; het tergend traag openen van het digitaal medisch dossier belet het gebruik en vlot invullen van het medisch dossier.*
- *Aanwerving van een dieetkundige in de Brugse gevangenis.*
- *Opmaak van een nationaal protocol omtrent de fixatie van gedetineerden in de gevangenis.*
- *Evaluatie van het protocol inzake handboeien gebruikt bij verplaatsing van een zwaar zieke gedetineerde en tijdens de behandeling in het ziekenhuis.*

5.14 De Commissie heeft bedenkingen bij de langdurige opname van twee **hoogbejaarde gedetineerden** (99 en 100 jaar) **in de Medische boeg**. Deze dienst is duidelijk niet voorzien op de opvang en behandeling van personen die hoogbejaard en/of verward of dement zijn."

Covid 19 vormde in 2021 een zware bijkomende werkbelasting voor de Medische dienst en alle zorgmedewerkers van de Brugse gevangenis. De Commissie feliciteert deze mensen graag voor hun inzet en voor het bereikte resultaat. We kunnen alleen maar hopen dat 2022 elke gezondheidsmedewerker meer tijd en ruimte zal bieden voor het verlenen van de vereiste medische zorg.

6 De strafcellen

Binnen de Brugse Commissie van Toezicht onderzocht voor een tweede opeenvolgend jaar een werkgroep specifiek de strafcellen in de verschillende afdelingen van de Brugse gevangenis. De werkgroep schreef er een rapport over en ging over zijn bevindingen in gesprek met de Directie.

De strafcellen moeten en zullen een belangrijk aandachtspunt voor de Commissie en zijn maandcommissarissen blijven. Er blijven veel bezorgdheden, de werkgroep stelde een lijst

met aandachtspunten en aanbevelingen voor het beleid samen. Daarom dit hoofdstuk met een uitgebreidere bespreking van de strafcellen in het PCBrugge.

6.1 Het rapport van de werkgroep Strafcellen

Het rapport zette een aantal vaststellingen, vragen en suggesties op een rijtje.

6.1.1 Met betrekking tot het verblijf in een strafcel

- De rechten die gelden bij een verblijf in een isolatiecel zijn niet altijd gekend bij de gedetineerden en bij de beambten. Gedetineerden gaven de volgende grieven aan:
 - o geen tandenborstel voor de dagelijkse hygiëne gekregen;
 - o gedetineerde weet niet dat hij/zij dagelijks recht heeft op een uur wandeling, het werd hem ook niet aangeboden, als hij er zelf niet naar vraagt gaat de wandeling niet door;
 - o gedetineerde heeft het koud en weet niet dat hij een extra deken kan vragen;
 - o gedetineerde weet niet dat hij een gesprek kan aanvragen met de Commissie van Toezicht, de vertegenwoordiger van zijn godsdienst of de PSD; één gedetineerde kreeg zelfs te horen dat dit bij een verblijf in de strafcel niet mogelijk is;
 - o gedetineerde krijgt geen halaalmaaltijden aangeboden;
 - o soms lang moeten wachten na een oproep via het oproepingssysteem; één gedetineerde meldde zelfs dat er helemaal niet werd op ingegaan;
 - o verwarming werkt gebrekkig of helemaal niet; tijdens de vriesdagen begin '21 zat minstens 1 persoon in een strafcel waar geen verwarming was. Dit is niet aanvaardbaar;
 - o verscheidene gedetineerden gaven aan dat ze, lang nadat ze weer in hun gewone regime gekomen waren, de psychische weerslag van het verblijf nog voelden;
 - o in de strafcellen van Mannen 1 is er geen klok, de gedetineerde op strafcel kan niet zien hoe laat het is.

- De werkgroep stelde vast dat de bezochte cellen meestal proper waren.

6.1.2 Met betrekking tot de registratie en de registers

De werkgroep deed volgende vaststellingen betreffende de registers die wettelijk bijgehouden moeten worden en de documenten die aan de strafcel moeten hangen:

- o De drie afdelingen hanteren een totaal verschillende werkwijze voor de registratie van een verblijf in de strafcellen. Deze boeken, kaften etc. raadplegen was een hele klus. Ze worden niet altijd zorgvuldig ingevuld.
- o Een register raadplegen zonder beambten kan niet.
- o Op de documenten die aan de strafcel moeten hangen kon niet telkens vastgesteld worden dat de directie en een arts er dagelijks langsgeweest waren. Extra gunsten (bijv. langere wandeling of extra sigaret) worden er niet op aangegeven. In de Vrouwenafdeling worden wel observaties genoteerd, wat het voor elkeen die er werkt makkelijker maakt om de gedetineerde op te volgen.
- o Het was niet op alle afdelingen mogelijk om de bezettingsgraad van het voorbije jaar na te gaan.
- o Ook centraal is alles versnipperd. Bij navraag hoeveel gedetineerden er in 2020 in het totaal in de strafcellen hadden verbleven, kregen we geen duidelijk antwoord.

6.1.3 Ervaringen van de leden van de werkgroep bij hun bezoeken aan de strafcellen

Soms waren beambten zeer achterdochtig, en als de werkgroepleden informatie probeerden in te winnen, hadden zij het gevoel eerder met een mysterie te maken te hebben dan met een werkelijk bestaand onderdeel van de gevangenis.

Ze stellen vast dat er een zeer hoge bezettingsgraad van de strafcellen in de afdeling Mannen 2 is.

Er is een heel grote bezorgdheid rond het traumatiserend effect dat een verblijf aan gedetineerden kan geven.

De werkgroepleden ervoeren ook een zekere schroom om gedetineerden in de strafcellen te bezoeken omdat het zo mensonterend is.

6.1.4 Suggesties en vragen aan directie

De gesprekken met de Directie naar aanleiding van het strafcellenonderzoek waren interessant en wezen uit dat er bij de Directie bereidheid is om na te denken over een menswaardiger aanpak. De werkgroep deed volgende suggesties:

- niet enkel bij de start van het verblijf de rechten meedelen aan de gedetineerde, maar die ook herhalen in de volgende dagen. Door de verwarring van het moment wordt deze info niet steeds gecapteerd;
- alle beambten die werken bij de strafcellen dienen de rechten van de gedetineerden te kennen;
- een uniforme boekhouding op de klassemanten bijhouden om de bezettingsgraad te kunnen nagaan;
- deze boekhouding in het klassement een vaste plaats geven, zodat de leden van de Commissie de registratie kunnen raadplegen zonder hiervoor een beampte te moeten aanspreken;
- een uniform werkblad waar alle interventies aan de gedetineerden via een aanvinkstelsel voor iedereen duidelijk moeten zijn. Moet opgenomen worden: werden de rechten meegedeeld, toezicht om het half uur, maaltijden, hygiënische zorgen, wandeling. Ook plaats voorzien om observaties en opmerkingen te noteren;
- de gedetineerden meer aanmoedigen om op wandeling te gaan;
- sommige gedetineerden hebben in hun leven trauma meegemaakt, een verblijf in een strafcel kan leiden tot een herbeleving ervan, met hoog risico op het ontwikkelen van een posttraumatisch stresssyndroom. Is het bewakingspersoneel zich bewust van het traumatiserend effect dat zo'n verblijf kan hebben?
- is er in de opleiding voldoende aandacht voor: effecten van trauma, hoe slechtnieuwsboodschappen door te geven, hoe omgaan met agressie, ...?
- is er in de afdelingen voldoende aandacht voor deze indringende ervaring als de persoon terugkeert? Wordt er eventueel een bezoek aan PSD voorgesteld, komt de directie bij die persoon nog eens langs...?
- er zou in het algemeen in het PCBrugge meer werkgelegenheid moeten zijn voor de gedetineerden;
- de werkgroep stelde vast dat de bejegening van de gedetineerden op strafcel in de Vrouwenafdeling nauwer aansluit bij zorg. Hij vindt het zeer wenselijk dat er ook in de Mannenafdelingen meer een houding van zorg aangenomen wordt;
- klokken met tijds- en dagaanduiding aanbrengen in elke strafcel;
- alle ramen moeten daadwerkelijk licht doorlaten (zie strafcellen van Mannen 2);
- in de winter geen verblijf in een strafcel toelaten als de verwarming er niet functioneert;
- ook voor beambten zijn dit geen gemakkelijke confrontaties. Wordt dit opgevolgd?
- overbevolking is onaanvaardbaar; de spanning die ze veroorzaakt leidt er onder andere toe dat gedetineerden de traumatische ervaring van een strafcel moeten beleven.

6.1.5 Suggesties en vragen aan de maandcommissarissen

Maandcommissarissen hebben het niet makkelijk om met de strafcellen en hun bewoners om te gaan. De werkgroep suggereert hen daarom het volgende.

- Gezien de trieste omstandigheden is een wekelijks bezoek aan de strafcellen wenselijk. Zo er de dag van de rondgang te veel werk is, dan toch blijven navragen of er zich mensen op strafcel bevinden. Als ondersteuning werd een handleiding opgemaakt waar de strafcellen en de administratie zich bevinden.
- Om het gesprek met de gedetineerde op strafcel op gang te brengen wordt voorgesteld om eerder directe vragen te stellen zoals: ben je op wandeling kunnen gaan, weet je dat je lectuur kan aanvragen, weet je dat je een extra deken kan aanvragen,...?
- Gezien het voor de gedetineerde veel moeilijker is een grief neer te schrijven en te posten, is het aangewezen dat de maandcommissarissen hierop anticiperen en zelf de grief doorgeven aan de directie. Het is belangrijk om de ervaringen bij het bezoek aan de strafcellen te blijven doorgeven aan de andere commissieleden tijdens de maandvergaderingen en via korte verslagen.
- Iemand spreken nadat hij uit de strafcel gekomen is, kan zeer nuttig zijn.

6.1.6 Suggesties en vragen voor de Commissie van Toezicht

- Hoe kunnen gedetineerden op strafcel op een veilige manier toegang hebben tot de brievenbussen?
- Bij de geplande kennismaking met de verantwoordelijke van de opleidingen voor penitentiair personeel navragen of er voldoende aandacht gaat naar: hoe omgaan met agressie en aangeven wat het effect en de gevolgen zijn van trauma.

6.1.7 Suggesties en vragen voor CTRG

- Maak er een punt van om de bezettingsgraad van de strafcellen in alle gevangenissen in statistieken bij te houden en zichtbaar te maken, zodat vergelijken mogelijk wordt - en hopelijk een gunstige evolutie zichtbaar wordt.
- De werkgroep vond het heel positief dat de CTRG met een landelijk onderzoek de problematiek van de strafcellen onder de aandacht heeft gebracht. De werkgroep vraagt om die aandacht levendig te houden.

6.2 Gesprek met de directie

De werkgroep Strafcellen maakte zijn rapport over aan het instellingshoofd. Het gesprek dat daarop volgde maakte duidelijk dat de Directie de bezorgdheden van de werkgroep deelt.

- Er liggen voorstellen op tafel voor een betere communicatie met de gedetineerden over hun rechten en over een betere opvolging van de gedetineerden in de strafcellen.
- In de strafcellen werden klokken opgehangen, hoofdkussens ter beschikking gesteld, en folie van de ramen verwijderd zodat er weer rechtstreekse lichtinval is.
- Er is toegezegd dat cellen niet meer gebruikt worden als de verwarming niet functioneert.
- Elke afdeling behoudt haar registratiesysteem, de maandcommissaris moet blijven langsgaan bij het bewakingspersoneel.
- Alle beampten die bij de strafcellen werken kennen de rechten van de gedetineerden op strafcel, er werd onlangs nog een update rondgestuurd.

- Het probleempunt dat het penitentiair personeel bij de strafcellen niet geschoold is in de zorg, blijft onverminderd bestaan. De Commissie hoopt op meer aandacht van de overheid voor dit probleem.

De werkgroep waardeert ten eerste de inspanningen die de directie het afgelopen jaar deed. De hierboven gemaakte afspraken werden nagekomen, met dien verstande dat de gedetineerden nog geen hoofdkussen kregen omwille van de veiligheid.

Steekproeven wezen uit dat gedetineerden op de hoogte waren van de wandeling, dat hun literatuur werden aangeboden, dat hun rookgerei ter beschikking werd gesteld, en dat hun ook systematisch krijgt aangeboden wordt. Dat laatste is belangrijk, want de bewoners in de strafcellen maken intensief gebruik van het krijtbord in hun cel.

6.3 Aandachtspunten en aanbevelingen

- De bezettingsgraad van de strafcellen in de afdeling Mannen 2 is bijzonder hoog. In 2021 verbleven er 169 gedetineerden in een strafcel. Dit kan tellen, als we weten dat de afdeling in totaal plaats heeft voor 300 gedetineerden. Weliswaar is dit de afdeling met een groot verloop, aangezien het beklagden en kortgestraften zijn die er verblijven. Maar het hoge aantal is zorgwekkend.
- Plaatsing in een strafcel blijft een ingrijpend gebeuren en mag als straf pas echt de laatste optie zijn, met andere woorden: als het echt niet anders meer kan. De werkgroep en de Commissie vermoeden dat het in een aantal gevallen voorkomen kan worden.
- Heel wat mensen in detentie zijn mentaal kwetsbaar, worstelen met persoonlijke problemen en stellen van daaruit moeilijk gedrag. Op de afdeling is het antwoord op moeilijk gedrag vaak een verblijf in een strafcel. Dit kan voor deze personen verwarrend zijn en mentaal een zware weerslag geven.
- Hebben alle gedetineerden die daarvoor in aanmerking komen toegang tot een vorming agressiebeheersing?
- Gedetineerden met zwaar psychiatrische problemen komen vaak in de strafcellen terecht en blijven daar moeilijk gedrag stellen. Los van de persoonlijke gevolgen voor de betrokkene, geeft dit een heel zware druk op het personeel en de werking van de gevangenis, met als gevolg dat de andere gedetineerden de zorg en de aandacht niet krijgen waar ze recht op hebben.
- Gezien heel wat gedetineerden met psychiatrische problemen in de strafcellen verblijven lijkt het aangewezen dat de strafcellen dagelijks bezocht worden door een psychiater.
- De werkgroep is verbijsterd over de informatie die hij van een kaderlid kreeg, nl. dat een geïnterneerde met een ernstige psychiatrische problematiek en die gekend is in een Forensisch Psychiatrisch Centrum (FPC), daar geweigerd wordt omwille van een te zware problematiek. Dit is onaanvaardbaar, anders dan het personeel in een FPC is het personeel van het PCBrugge niet opgeleid in psychiatrische pathologie. In zo'n geval blijft voor het personeel van het PCBrugge geen andere optie open dan die persoon in een strafcel te plaatsen en te fixeren. Ondertussen, werd ons gezegd, krijgen andere geïnterneerden met mildere ziektebeelden makkelijker toegang tot de gespecialiseerde inrichtingen.

- De werkgroep ervaart de zorgattitude die aangenomen wordt door het personeel van de Vrouwenafdeling zeer gepast. Kan dit ook geïmplementeerd worden op de Mannenafdelingen?
- Is er in de opleiding van het personeel plaats voor een vorming inzake agressiepreventie en -behandeling? Wordt in de bijscholingen voldoende aandacht besteed aan het blijven respecteren van de waardigheid van de persoon, ook bij opname in een strafcel?
- Kan bij een conflict tussen gedetineerde en beambte de situatie systematisch door een hogere in rang worden opgevolgd, zodat het conflict ook vanuit een andere hoek bekeken kan worden i.pl.v. steeds voor de kortste weg naar de strafcel te opteren? Dit zou voor elkeen een win-win situatie kunnen zijn.
- Hoe kan de toegang van de gedetineerde in een strafcel tot de Commissie van Toezicht en de Klachtencommissie verbeterd worden? Krijgt hij toegang tot een brievenbus van de Commissie of krijgt hij andere mogelijkheden in dat verband, zoals het inspreken van een boodschap via gsm?
- In een strafcel moeten verblijven is een ingrijpend gebeuren. Kan voorzien worden dat met elke betrokkene, eenmaal terug in de eigen cel, een gesprek volgt om hem te helpen het geheel te plaatsen?
- Ook voor de betrokken beampten kan het een choquerende gebeurtenis zijn. Wordt de mogelijkheid voorzien om de beslissing en alles wat erbij kwam kijken met collega's te bespreken? Ook om na te gaan of er mogelijkheid was om de plaatsing in de strafcel te voorkomen.
- Tot slot: voor een humanere detentie moet zorg hoger op de agenda staan. De werkgroep is ervan overtuigd dat dit een rechtstreekse invloed zal hebben op de bezettingsgraad van de straffcellen. De werkgroep juicht de plannen van de minister toe om naast het bewakingspersoneel ook detentiebegeleiders in dienst te nemen en hen een behoorlijke opleiding te bezorgen.

7 Belangrijkste besluiten en aanbevelingen

De CTRG vroeg elke Commissie van Toezicht om in haar Jaarverslag haar drie belangrijkste besluiten en aanbevelingen voor het jaar 2021 op te nemen. De Commissie gaat graag op die vraag in, maar kan en wil zich niet beperken tot drie aanbevelingen. Daar zijn twee redenen voor. Het PCB is een grote instelling die eigenlijk uit drie gevangenissen bestaat met bovendien, als enige in Vlaanderen, ook nog een Medische boeg. En de aanbevelingen richten zich tot verschillende instanties, geen enkele van die instanties wordt met onderstaande aanbevelingen overbevraagd.

7.1 Werking met kleine leefgroepen

= aanbeveling voor de plaatselijke Directie en het DG EPI

Zoals in paragraaf 3.2.5 besproken blijft van het oorspronkelijke concept waarbij de gedetineerden in de Brugse gevangenis in kleine leefgroepen opgedeeld worden, nog weinig over.

De Commissie adviseert de verantwoordelijken

a) te analyseren om welke redenen dit concept gaandeweg verslapt;

b) en maatregelen uit te werken die bijdragen tot een organisatie van de gevangenis die uitgaat van kleinere leefgroepen die een grotere autonomie krijgen o.a. wat maaltijden en ontspanning betreft.

Want wat voor zin heeft het om her en der in Vlaanderen Detentiehuizen te voorzien, wanneer gelijkaardige principes niet toegepast worden binnen de bestaande gevangenissen?

7.2 Versnelde invoering van de Individuele Detentieplannen

= aanbeveling voor de plaatselijke Directie en het DG EPI

De Commissie pleit voor de versnelde invoering en veralgemening van werken met Individuele Detentieplannen in de Brugse gevangenis. Dit dient gepaard te gaan met de aanwerving van voldoende begeleidend personeel met een medische, pedagogische en/of psychologische opleiding, met investeringen in opleidingsmogelijkheden, vorming en voldoende zinvolle dagbesteding (werk), en verder eventuele intensivering van de extra-muros mogelijkheden via stages, vrijwilligerswerk en jobs.

Deze aanbeveling heeft een groot raakvlak met vorige aanbeveling: werken met individuele detentieplannen kan perfect gecombineerd worden met werken aan het verblijf in groep. De uitvoeringsbesluiten van de Basiswet van januari 2005 dienen dringend bekrachtigd. In het verleden werden verschillende 'aanpassingen' gestemd aan de Basiswet, waardoor ze evenwel meer in overeenstemming raakte met de praktijk in de gevangenissen dan met de oorspronkelijke bedoeling van de wet en op die manier die wet ondergraven.

7.3 Duidelijker communicatie over onderscheid Commissie van Toezicht - Klachtencommissie

= aanbeveling voor de CTRG en de Commissie van Toezicht Brugge (zie ook 8.1 hieronder)

Bij zowel gedetineerden als personeel heerst grote verwarring over de respectieve rollen en bevoegdheden van de Commissie van Toezicht en van de Klachtencommissie, zie in dat verband paragraaf 1.3.3 hierboven. Dit komt de werking van geen van beide instanties ten goede. Het noodzaakt zowel de CTRG als de plaatselijke Commissie van Toezicht om na te denken over een meer geïntegreerde en duidelijke communicatie richting zowel gedetineerden als personeel over de respectieve rollen en bevoegdheden van beide instanties.

7.4 Strijd tegen overbevolking

= aanbeveling voor de minister van Justitie, het Federaal Parlement en DG EPI

De overbevolking maakt het garanderen van de elementaire rechten van gedetineerden extreem moeilijk. Die overbevolking dreigt nog toe te nemen door de nieuwe wetgeving die straks tot detentie zal verplichten bij gevangenisstraffen van minder dan drie jaar en, specifiek voor Brugge, door de renovatie van de gevangenis van Ieper, waardoor de gedetineerden van daar elders opgevangen zullen moeten worden. De maatregelen die het beleid neemt om het aantal grondslapers weg te werken zijn lapmiddelen, ze zullen het probleem wel maskeren maar niet wegwerken. En de geplande opening van de nieuwe gevangenissen zal het probleem evenmin verhelpen, de totale detentiecapaciteit neemt immers nauwelijks toe. Het beleid dient dringend grondig na te denken over structurele maatregelen én regelgeving om de overbevolking van de Belgische gevangenissen af te bouwen.

De Commissie maakt deze aanbeveling zeer concreet: zij vraagt DG EPI met nadruk om af te zien van haar plan om in het PCBrugge 65 (zeer krappe) eenpersoonscellen uit te rusten met stapelbedden. Een probleem oplossen door er een ander te creëren kan nooit de juiste weg zijn. Dat mensen op de grond of op een tafel moeten slapen geeft aan dat er een probleem is. Diezelfde mensen laten slapen in een stapelbed wil de indruk wekken dat het probleem opgelost is, quod non.

7.5 Vertraging PSD-verslagen wegwerken

= aanbeveling voor de minister van Justitie, het Federaal Parlement en DG EPI

De commissie stelt vast dat individuele dossiers van heel wat gevangenen bij de Psycho-Sociale Dienst vertraging oplopen. Zo'n individueel dossier is echter van wezenlijk belang voor de toekomst van gedetineerden. Door de vertraging kunnen ze hun rechten op penitentiair verlof, op enkelband, op vrijlating... verliezen of worden deze op de lange baan geschoven, met alle ontgoochelingen en frustraties van dien. De Commissie dringt erop aan dat alle vertragingen aan individuele dossiers zo spoedig mogelijk worden weggewerkt. Een opvolgingssysteem kan ertoe bijdragen problemen in dat verband tijdig te detecteren.

7.6 Snellere goedkeuring van het Huishoudelijk Reglement

= aanbeveling voor de minister van Justitie

De Commissie stelt vast dat het allang opgemaakte nieuw Huishoudelijk Reglement niet goedgekeurd en door de minister van Justitie ondertekend raakt. Elke dag dat het Reglement nog niet ondertekend is en dus ook niet in voege kan treden is een dag van rechtsonzekerheid in de gevangenis. Want ondertussen wijzigden de leefomstandigheden in de gevangenis, maar ontbreekt binnen de gevangenis wel het nieuw regelgevend kader om op een correcte wijze met die gewijzigde omstandigheden om te gaan. Dat schept onzekerheid voor alle betrokkenen, en dus ook conflicten. De Commissie ervaart helderheid over de regels binnen de instelling als een belangrijk aandachts- en pijnpunt. Daarom dringt zij aan op zeer spoedige ondertekening van het Huishoudelijk Reglement voor het PCBrugge, zodat het zonder verwijl in werking kan treden.

7.7 Toegang tot douchen voor gedetineerden in medische quarantaine

= aanbeveling voor DG EPI

Gedetineerden in medische coronaquarantaine mogen niet gaan douchen. Zij kunnen dus langer dan een week verstoken blijven van wat geacht mag worden een elementair recht te zijn. De Commissie heeft begrip voor het besmettingsrisico dat verplaatsingen van besmette gedetineerden naar, in en van de douches kunnen vormen. Maar zij dringt erop aan dat het directoraat-generaal creatief nadenkt over procedures om de toegang van besmette gedetineerden tot douchen beduidend te vergroten.

7.8 Cijfermateriaal over de Belgische gevangenen

= aanbeveling voor de federale minister van Justitie en DG EPI

Er is onvoldoende cijfermateriaal beschikbaar over elke individuele Belgische gevangenis: personeelsevolutie, evolutie van de gevangenisbevolking en van de bezetting der cellen, bezetting strafcellen, grondslapers, (pogingen tot) zelfmoord, en vele andere gegevens. Het is niet aan de Commissies van Toezicht om dat soort informatie te verzamelen. Denken en discussiëren over het gevangenisbeleid kan niet zonder correct en gedetailleerd cijfermateriaal, maar dat is amper beschikbaar. Zoals van de Commissies van Toezicht en de CTRG terecht een jaarverslag verwacht wordt, mag zo'n jaarboek met voldoende cijfermateriaal ook verwacht worden van het directoraat-generaal Penitentiaire Inrichtingen (EPI). De Commissie pleit voor zo'n jaarboek, en stelt dat het daarbij essentieel is dat het cijfer- (en ander) materiaal op instellingsniveau beschikbaar gesteld wordt.

7.9 Aanbevelingen inzake de medische zorg

= aanbeveling voor de Medische dienst, de directie van het PCB en het DG EPI

In hoofdstuk 5 van dit Jaarverslag formuleert de arts die deel uitmaakt van de Commissie een aantal aanbevelingen met betrekking tot de medische zorg in het PCB Brugge. De Commissie vraagt de nodige aandacht van de betrokken instanties voor de implementatie van deze aanbevelingen.

7.10 Aanbevelingen inzake de strafcellen

= aanbeveling voor de directie van het PCB en het DG EPI

De werkgroep Strafcellen van de Commissie formuleert in paragraaf 6.3 van dit Jaarverslag een aantal aanbevelingen. De Commissie vraagt de nodige aandacht van de betrokken instanties voor de implementatie van deze aanbevelingen.

8 Belangrijkste uitdagingen en werkdomeinen voor de Commissie van Toezicht in 2022

De Commissie van Toezicht Brugge schuift voor het komende jaar 2022 volgende drie prioriteiten binnen haar werking naar voren.

8.1 Duidelijkere communicatie binnen de gevangenis over het onderscheid tussen Commissie van Toezicht en Klachtencommissie

Zoals hierboven in de paragrafen 1.3.3 en 7.3 aangegeven, heerst bij zowel gedetineerden als personeel grote verwarring over de respectieve rollen en bevoegdheden van de Commissie van Toezicht en de Klachtencommissie. Klaardere communicatie hierover is ook voor de Commissie zelf een uitdaging van de eerste orde.

8.2 Het discreet karakter van de contacten tussen gedetineerde en Commissie van Toezicht maximaliseren

Zoals hierboven in paragraaf 1.3.1 besproken ervaart de Commissie bij gedetineerden twijfels over het respecteren van het briefgeheim bij de schriftelijke communicatie tussen de gedetineerden en de Commissie. De Commissie wil onderzoeken hoe het vertrouwen op dit punt verhoogd kan worden.

8.3 Organisatie van een infosessie voor federale en Vlaamse volksvertegenwoordigers

De Commissie wenst de betrokken federale en Vlaamse volksvertegenwoordigers kennis te laten maken met de grootste en meest complexe gevangenis van Vlaanderen en hen te informeren over problemen die zij ervaart i.v.m. het gevangeniswezen in België in het algemeen en de specifieke structurele problemen van de Brugse gevangenis in het bijzonder. Zij wil daartoe voor die doelgroep een infosessie binnen de gevangenis van Brugge organiseren.

9 Bij wijze van besluit

De Commissie mocht ook in het moeilijke coronajaar 2021 een positieve samenwerking met de plaatselijke Directie ervaren. De Commissie wenst dit nadrukkelijk in het licht te stellen, en zij dankt de Directie voor haar altijd positieve ingesteldheid, ook in dit moeilijke coronajaar.

De Commissie mag vaststellen dat ook bij de Directie sterk de zorg leeft voor de elementaire rechten van de gedetineerden en voor de leefbaarheid van het gevangenisleven. Vanuit die gedeelte bezorgdheid kijkt zij met vertrouwen uit naar een onverminderde voortzetting van de samspraak en samenwerking in 2022.

Een oververdiend woord van dank ten slotte aan de twee coördinatoren die bij de CTRG de Commissie ondersteund hebben. Silke Dreesen en Farah Peeters waren altijd ter beschikking, zochten snel en efficiënt op elke vraag een antwoord en ontzagen zich geen enkele moeite om de Commissie van dienst te zijn. De Brugse Commissie van Toezicht wil hen voor al die ondersteuning graag hartelijk danken.

*Goedgekeurd door de Commissie van Toezicht Brugge
in haar maandvergadering op 22 maart 2022*